

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાત વડી અદાલતમાં

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૩૩૪૪/૨૦૧૪

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અકિલ કુરેશી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી વિપુલ એમ. પંચોલી

=====

૧ શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવા માટે મંજૂરી આપી શકાય?

૨ રિપોર્ટરને મોકલવાનું કે નહીં ?

૩ શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા ઇચ્છે છે ?

૪ શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ અથવા તેના હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈપણ આદેશના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન સંકળાયેલ છે?

૫ શું તે સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે?

=====

ઈન્ડસ્ટ્રી ગ્લોબલ લિ.અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

ભારત સંઘ અને ૨સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) તરફે શ્રી દેવેન પારીખ, પરિષ્ક વકીલ સાથે શ્રી હસિત દિલીપ

દવે અને શ્રી મિહિર પાઠક, વકીલો; સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફે

શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, સહાયક સોલિસિટર જનરલ; સામાવાળા(ઓ) નં. ૨ તરફે

શ્રી વાચ.એન. રવાણી, વકીલ; સામાવાળા(ઓ) નં. ૩ તરફે

શ્રી આર.જે. ઓઝા, પરિષ્ક વકીલ

=====

સમક્ષ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અકિલ કુરેશી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી વિપુલ એમ. પંચોલી

તારીખ : ૨૬-૨૭/૧૧/૨૦૧૪

મૌખિક ચુકાદો
(માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અકિલ કુરેશી)

૧. આ અરજીમાં અરજદારે કેન્દ્રીય ઉત્પાદનશુલ્ક નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૮(૩અ) ની બંધારણીયતા તે હદ સુધી પડકારી છે જેટલી હદ સુધી ઉક્ત નિયમ કરદાતાને ઉત્પાદનશુલ્કની ચૂકવણી માટે સેનવેટ જામાનો ઉપયોગ કરવાથી પ્રતિબંધિત કરે છે. અરજદારે વ્યાજ સાથે રૂપિયા ૪૨,૮૬,૨૭૩/- ની કેન્દ્રીય ઉત્પાદનશુલ્કની માંગણીને સમર્થન આપતાં તથા દંડ પણ ફરમાવતા, નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીએ તા. ૨૭.૨.૨૦૦૮ના રોજ પસાર કરેલા આદેશને રદ કરવાની પણ અરજ કરી છે. સંક્ષિપ્ત હકીકતો નીચે મુજબ છે:

૨. અરજદાર કંપનીઝ અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલ એક કંપની છે. અરજદાર સ્કેરોઈડલ ગ્રાફાઈટના ઉત્પાદનના વ્યવસાયમાં સંકળાયેલ છે, જે અમારી સમક્ષ એવી માહિતી આપવામાં આવી છે કે લોખંડના કાસ્ટિંગ્સના સ્વરૂપનું છે. કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૮(૩) મુજબ, અરજદારે માલની કિલયરન્સ સમયે માસિક ધોરણે ઉત્પાદન શુલ્ક ચૂકવવાનું આવશ્યક હતું. ઓગસ્ટ ૨૦૦૭ થી નવેમ્બર ૨૦૦૭ સુધીના મહિનાઓ માટે, અરજદારે ઉક્ત નિયમ હેઠળ અનુમતિપ્રાપ્ત છેલ્લી તારીખ સુધી એવો શુલ્ક ચૂકવ્યો નહોતો. આવી પરિસ્થિતિમાં, કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૮(૩એ)ના

બળે, બાકી રહેલો શુલ્ક વ્યાજ સાથે સંપૂર્ણપણે ચૂકવાઈ ન જાય ત્યાં સુધી અરજદારે સેન્લેટ જમા રકમનો ઉપયોગ કર્યા વિના શુલ્કની વાસ્તવિક ચુકવણી કરીને ભાવિ કન્સાઈનમેન્ટ્સની કિલચરન્સ કરવી આવશ્યક હતી. અમારી સમક્ષ એવી માહિતી આપવામાં આવી છે કે નિયત તારીખ સુધી સંપૂર્ણ શુલ્ક ચૂકવવામાં અરજદારની આ અસમર્થતા ત્યારબાદ પણ થોડોક સમય ચાલુ રહી હતી, તેમ છતાં દરેક પ્રસંગે વિચારાધીન અવધિ માટે અરજદારની કુલ શુલ્ક જવાબદારીમાંથી માત્ર એક ભાગ જ બાકી અચૂકવાયેલો શુલ્ક હતો. અમને વધુમાં એવી માહિતી આપવામાં આવી છે કે અરજદારે ડિસેમ્બર ૨૦૦૮ સુધીમાં વ્યાજ સહિત તેની બધી બાકી રકમો ચૂકવી દીધી હતી. તેમ છતાં, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે આ અવધિ દરમિયાન અરજદારે ઉત્પાદન શુલ્કની ચુકવણી માટે સેન્લેટ જમા રકમનો ઉપયોગ કર્યો હતો.

૩. નિર્ધારિત તારીખ સુધી શુલ્કની ચૂકવણીમાં થયેલા ચુકો અને ત્યારબાદ શુલ્કની ચૂકવણી માટે સેન્લેટ જમા-ક્રેડિટના ઉપયોગ બાબતે, કેન્દ્રીય આબકારી નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૮(૩એ) હેઠળ મનાઈ હોવા છતાં, સક્ષમ સત્તાધિકારીએ અરજદારને ઉપરોક્ત સમયગાળા માટે કારણ દર્શાવો નોટિસો જારી કરી હતી. આ કારણ દર્શાવો નોટિસો અંતે વધારાના કેન્દ્રીય આબકારી કમિશનર, વડોદરા દ્વારા તા. ૨૭.૨.૨૦૦૮ ના પસાર કરાયેલા આદેશમાં પરિણમી. તેમણે નિર્ધારિત કર્યું હતું કે આકારપાત્રે મુક્ત કરાયેલા માલ પર કેન્દ્રીય આબકારી શુલ્કની ચૂકવણી કરવામાં ચૂક કરી હતી અને કેન્દ્રીય આબકારી નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૮(૧) સાથે વાંચવાના નિયમ ૮(૩એ)

હેઠળ નિર્ધારિત રીત મુજબ ચૂકવણી કરી નહોતી. તેમણે આ પણ નિર્ધારિત કર્યું હતું કે અરજદારે સેન્ટ્રેલ જમા-કેડિટમાંથી કરેલી શુલ્કચુકવણી કેન્દ્રીય આબકારી નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૮(૩એ) મુજબ નહોતી. અરજદાર દ્વારા રજૂ કરાયેલ નાજુક નાણાકીય સ્થિતિનો બચાવ સ્વીકારવામાં આવ્યો નહોતો. આવી પરિસ્થિતિઓમાં જ નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીએ વ્યાજ અને દંડ સાથે શુલ્કની માંગની પુષ્ટિ કરી હતી. બાકીના ચુકાવાળા સમયગાળાઓ માટે વધુ કારણ દર્શાવો નોટિસો જારી કરવામાં આવી હતી. આવી કારણ દર્શાવો નોટિસોમાંથી ઊભી થયેલી કાર્યવાહી વિવિધ તબક્કાઓએ બાકી છે.

જ. આવા આદેશ વિરુદ્ધ, અરજદારે કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્કના કમિશનર સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી, જેણે તા. ૨૩મી નવેમ્બર ૨૦૦૮ના પોતાના આદેશથી અપીલને માત્ર આ ટૂંકા આધાર પર નામંજૂર કરી કે અપીલ નિર્ધારિત મર્યાદા અવધિ કરતાં ૧૭૩ દિવસ મોડે દાખલ કરવામાં આવી હતી. કાયદા મુજબ, અપીલ અધિકારીને વધુમાં વધુ ૬૦ દિવસ સુધીના વિલંબને માફ કરવાની સત્તા હતી અને તેથી વધુ નહીં. તેથી, વિલંબની માત્રા કમિશનરની માફ કરવાની સત્તાની હદથી પર હતી.

પ. કમિશનરના આવા આદેશ વિરુદ્ધ, અરજદારે કર્ટમ્સ, એક્સાઈઝ અને સર્વિસ ટેક્સ અપીલીય અધિકરણ (સંક્ષેપમાં ‘અધિકરણ’) સમક્ષ વધુ અપીલ દાખલ કરી હતી. અધિકરણે તેના તા. ૧૧.૪.૨૦૧૩ ના આદેશ દ્વારા, અધિકરણ સમક્ષ એવી અપીલ દાખલ કરવામાં થયેલા ૩ વર્ષ અને ૭ દિવસના વિલંબને માફ કરવાનું નામંજૂર કરીને અપીલ ફગાવી દીધી હતી. આવા વિલંબ

માટે અધિકરણને કોઈ ચુકિતસંગત કારણ મળ્યું નહોતું. અધિકરણે એ પણ નોંધ્યું હતું કે કમિશનર સમક્ષની અપીલ પોતે જ મર્યાદાની અવધિ કરતાં ૧૭૩ દિવસ મોડે દાખલ થયેલી હતી, અને સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ અધિનિયમ, ૧૯૪૪ ની કલમ ૩૫(૧) મુજબ કમિશનર એવો સમયગાળો માફ કરી શકતા ન હતા અને તેથી એવી અપીલનો સ્વીકાર ન કરવો યોગ્ય જ હતો.

૬. ત્યારબાદ અરજદારે નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ પસાર કરેલા આદેશને પડકારતી વિશેષ નાગરિક અરજી ક્રમાંક ૧૪૩૧૯ ઓફ ૨૦૧૩ દાખલ કરી હતી. આવી અરજી અરજદાર કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૮(૩એ) ની કાનૂની માન્યતાને પડકારવા ઇચ્છે છે, એવું દર્શાવીને ૨૦મી નવેમ્બર ૨૦૧૩ના રોજ પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, આ અરજી દાખલ કરવામાં આવી.

૭. સંબંધિત વૈધાનિક જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ અમે થોડું પાછળ કરીશું. આ તબક્કે સંક્ષેપમાં એટલું નોંધીએ કે કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક નિયમો, ૨૦૦૨ નો નિયમ ૮ શુલ્કની ચુકવણી કરવાની પદ્ધતિ સંબંધિત છે. તેના ઉપનિયમ (૧) હેઠળ આકારણીધારકને સમગ્ર મહિનાના કુલ શુલ્કની ચુકવણી અનુગામી મહિનાની નિર્ધારિત તારીખે, જેને નિયત તારીખ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે. નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩) માં જોગવાઈ છે કે જ્યારે કોઈ આકારણીધારક નિયત તારીખ સુધીમાં શુલ્ક ભરવામાં નિષ્ફળ જાય, ત્યારે તે તેના પર વ્યાજ ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે. ઉપનિયમ (૩એ), જે વિવાદના કેન્દ્રમાં છે, મૂળતઃ એવી આવશ્યકતા મૂકે છે કે જે આકારણીધારક

નિયત તારીખ સુધીમાં શુલ્ક ભરવામાં નિષ્ફળ જાય અને આગળ શુલ્કની ચુકવણી કરવામાં વધુ ભૂલચૂક કરે અને એવી ભૂલચૂક ત્યારબાદ વધુ ૩૦ દિવસ સુધી ચાલુ રહે, તે માત્ર ઉત્પાદ શુલ્કની ચુકવણી કર્યા પછી જ માલની કિલયરન્સ કરી શકશે અને તે પણ સેનવેટ ક્રેડિટનો લાભ લીધા વિના. આ જ નિયમ છે જેને અરજદાર વિવિધ આધારો પર પડકારે છે.

૮. અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી દેવાન પરીખે પડકારના સમર્થનમાં નીચે મુજબના વિવાદાસ્પદ મુદ્દાઓ ઉઠાવ્યા.

(૧) નિયમ બનાવવાની સત્તાને આવા નિયમો ઘડવાની સત્તા નહોતી. અમારી નોંધ કેન્દ્રિય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમ, ૧૯૪૪ ની કલમ ૩૭ તરફ દોરતાં, વકીલે દલીલ કરી હતી કે તે હેઠળની ઉપકલમ (૧) માં સમાવેશ પામેલી સામાન્ય સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને એવો નિયમ ઘડી શકાય નહીં. કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૨) નિયમો ઘડવા માટેના માપદંડો નિર્ધારિત કરે છે અને જે સત્તાનો સૂત્રપાત ઉપકલમ (૨) ની કોઈપણ કલમમાં મળતો નથી, તે કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૧) માં સમાવિષ્ટ સામાન્ય નિયમ બનાવવાની સત્તામાંથી ઉત્પન્ન થઈ શકે નહીં. વકીલે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૨) ની કલમ (૧૩અ), જે જકાતચોરી અથવા સેનવેટ ક્રેડિટના દુરુપયોગનો સામનો કરવા માટે સુવિધા પાછી ખેંચવા અથવા ઉત્પાદક અથવા નિકાસકાર ઉપર પ્રતિબંધો મૂકવા અથવા વેપારીનું નોંધણીસ્થગન કરવા માટે નિયમો ઘડવાની સત્તા સાથે સંબંધિત છે, તે પ્રતિનિયુક્ત કાયદેસરને સેનવેટ ક્રેડિટ મારફતે ઉત્પાદન શુલ્કની ચુકવણી કરવાની સુવિધા પાછી ખેંચવા માટે નિયમો ઘડવા

સક્ષમ બનાવતી નથી. જ્યારે આવા વિશિષ્ટ નિયમો એવી કોઈ સત્તાને બાકાત રાખે છે, ત્યારે પ્રતિનિયુક્ત કાયદેસર કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૧) માં સમાવિષ્ટ સામાન્ય જોગવાઈઓનો આધાર લઈ શકતું નથી.

(૨) વકીલે દલીલ કરી કે નિયમ ભેદભાવપૂર્ણ છે અને આકારણ નિર્ધારિત કરદાતાઓના વર્ગ વચ્ચે કૃત્રિમ ભેદ કરે છે, જેમાં એકને ઉત્પાદન શુલ્કની ચુકવણી માટે સેનવેટ ક્રેડિટનો લાભ લેવા દેવામાં આવે છે અને બીજાને એવી સુવિધા નકારી દેવામાં આવે છે.

(૩) વકીલે વધુમાં દલીલ કરી કે આ નિયમ સંપૂર્ણપણે મનસ્વી અને અયોગ્ય છે. જે કરદાતા સાચી આર્થિક મર્યાદાઓને કારણે નિયત તારીખ સુધીમાં ઉત્પાદન શુલ્કનો કોઈ ભાગ પણ ચૂકવવામાં અસમર્થ હોય, તેને ભાવિ તમામ જથ્થાઓનું નિકાલ માત્ર ઉત્પાદન શુલ્કની ચુકવણી કરીને જ નહીં, પરંતુ સેનવેટ જમા લાભ લીધા વિના કરવાનું આવશ્યક બનાવવામાં આવે છે. આ પ્રતિબંધ અયોગ્ય અને મનસ્વી છે. સેનવેટ જમા લાભ કરદાતાએ પહેલેથી જ ભોગવેલા ઉત્પાદન શુલ્કમાંથી ઉદ્ભવે છે. માત્ર એટલા માટે કે નિયત તારીખ સુધીમાં સંપૂર્ણ ઉત્પાદન શુલ્કની ચુકવણીમાં થોડી મોડાશ થઈ છે, ભાવિ નિકાલ માટે સેનવેટ જમા લાભ લીધા વિના એવો પ્રતિબંધ લાદવો એટલો કઠોર છે કે તે ઉત્પાદન એકમને આવનારા તમામ સમય માટે પંગુ બનાવી દે તેવું છે.

(૪) વકીલે વધુમાં દલીલ કરી કે નિયમ (૩એ) ઈચ્છાપૂર્વક ચૂકમાં રહેનાર અને વાસ્તવિક આર્થિક મુશ્કેલીના કારણે સંપૂર્ણ ઉત્પાદન શુલ્ક ચૂકવવામાં અસમર્થ એવા નિર્ધારિત વ્યક્તિ વચ્ચે કોઈ ભેદ કરતો નથી. આવી પરિસ્થિતિમાં પણ

સેનવેટ જમા મારફતે ઉત્પાદન શુલ્ક ચૂકવવાની સુવિધા પરત ખેંચી લેવી એ અયોગ્ય પ્રતિબંધ છે, જે માત્ર સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નો જ ભંગ કરતી નથી, પરંતુ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(જી) હેઠળ અરજદારના વેપાર અથવા ધંધો ચલાવવાના અધિકારને પણ ગંભીર રીતે અવરોધે છે.

૯. ઉઠાવવામાં આવેલ દલીલોને સમર્થન આપવા માટે, વકીલે નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો હતો:

(૧) કેરળ સમસ્થાના ચેથુ થોઝિલાલી યુનિયન વિ. કેરળ રાજ્ય, (૨૦૦૬) ૪ એસ.સી.સી. ૩૨૭, ના કેસમાં, જેમાં કેરળ રાજ્યએ અરકના વેચાણ પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હોવાની પૃષ્ઠભૂમિમાં, તમામ તાડીની દુકાનોમાં પ્રત્યેકે એક અરક કામદારને રોજગાર આપવો જરૂરી બને તેવા કેરળ આબકારી શોપ્સ ડિસ્પોઝલ નિયમો ઘડ્યા હતા, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે ઉક્ત નિયમ અધીનસ્થ વિધાનની સત્તાની હદ બહારનો હતો. નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

૩૭. વધુમાં, પોતાના એકાધિકાર વિશેષાધિકારના હકનો ત્યાગ કરવા હેતુસર રાજ્ય દ્વારા જે શરતો અને નિયમો લાદી શકાય તે અંગે અધિનિયમની કલમ ૨૯ ની ઉપકલમ (૨) માં આપેલ દૃષ્ટાંતોમાં ઓછા-વધારે રીતે સર્વાંગી રીતે વિચારણા કરવામાં આવી છે. આ બાબતે કણમાત્ર પણ શંકા રહી શકે નહીં કે નિયમો બનાવવાની સામાન્ય સત્તા કલમ ૨૯ ની ઉપકલમ (૧) માં સમાયેલ છે. ઉપકલમ (૨) માં સમાવાયેલ જોગવાઈઓ દૃષ્ટાંતરૂપ સ્વભાવની છે. પરંતુ,

કલમ ૨૯ ની ઉપકલમ (૨) માં ગણાવેલા પરિબળો એ તે વિષયમથકોના સૂચક છે, જેના આધારે કાયદેસર માળખું સામાન્ય રીતે ઘડવામાં આવવું જોઈએ.

(૨) હિંસા વિરોધક સંઘ વિ. મિર્ઝાપુર મોતી કુરેશ જમાત, (૨૦૦૮) ૫ એસ.સી.સી. ૩૩ ના મામલામાં, જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે કોઈ પ્રતિબંધ વાજબી છે કે નહીં તે નિર્ધારિત કરતી વખતે એક મહત્વપૂર્ણ વિચારણા એ છે કે તે પ્રતિબંધ અસમાનુપાતિક છે કે નહીં. ઉક્ત નિર્ણયમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત પર્યુષણ તહેવાર દરમિયાન નવ દિવસના સમયગાળા માટે કતલખાનાઓ પર પ્રતિબંધ મૂકતા મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન દ્વારા પસાર કરાયેલા ઠરાવની માન્યતા પર વિચારણા કરી રહી હતી. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે પ્રતિબંધ નવ દિવસના ટૂંકા સમયગાળા માટે હતો અને તેથી તે વાજબી હતો.

(૩) સર્વોચ્ચ અદાલતે ચિંતામણરાવ વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ એસ.સી. ૧૧૮ ના મામલામાં આપેલા નિર્ણય પર પણ આધાર મુકવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે અવલોકન કર્યું હતું કે “વાજબી પ્રતિબંધ” શબ્દસમૂહનો અર્થ એવો થાય છે કે હકના ઉપભોગમાં કોઈ વ્યક્તિ પર લાદવામાં આવેલી મર્યાદા મનસ્વી અથવા અતિશય સ્વરૂપની, અને જાહેર હિતમાં જેટલી આવશ્યક હોય તેની બહારની, ન હોવી જોઈએ. “વાજબી” શબ્દનો અર્થ બુદ્ધિસંગત કાળજી અને વિચારીને કરાયેલ વિચારવિમર્શ એવો થાય છે, અર્થાત્ એવો માર્ગ પસંદ કરવો જેનું નિર્દેશન તર્ક કરે.

(૪) ધ સ્ટેટ ઓફ મદ્રાસ વિ. વી.જી. રો, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ એસ.સી. ૧૯૬ ના કેસમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે લાદવામાં આવેલા પ્રતિબંધોની

વાજબીતા નક્કી કરતી વખતે, પડકારાયેલ પ્રતિબંધાત્મક કાયદાના તાત્વિક તથા પ્રક્રિયાત્મક બંને પાસાઓનું વાજબીતા ના દષ્ટિકોણથી પરીક્ષણ કરવું જોઈએ.

(૫) ઓમ કુમાર વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (૨૦૦૧) ૨ એસસીસી ૩૮૬ ના કેસમાં આપેલ નિર્ણયનો ઉલ્લેખ આ દલીલ માટે કરવામાં આવ્યો હતો કે નિયમોની માન્યતા નિર્ધારિત કરતી વખતે સમપ્રમાણિતાના સિદ્ધાંતનો અમલ કરવો જોઈએ. આવા ચુકાદામાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે આપણા દેશના તેમજ અન્ય અનેક નિર્ણયોની વિશાળ સંખ્યાનું વિશ્લેષણ કર્યા પછી, નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

૬૮. આ રીતે, જ્યારે વહીવટી કાર્યવાહી પર કલમ ૧૪ હેઠળ ભેદભાવપૂર્ણ હોવાના આધાર પર આક્ષેપ કરવામાં આવે છે, ત્યારે અદાલતો દ્વારા પ્રમાણાનુપાતિતાનો સિદ્ધાંત લાગુ કરીને પ્રાથમિક પુનર્વિલોકન કરવાનો સિદ્ધાંત લાગુ પડે છે. જોકે, જ્યાં વહીવટી કાર્યવાહી પર કલમ ૧૪ હેઠળ “મનમાની” હોવાના આધાર પર પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવે છે, ત્યાં વેડનેસબરીના સિદ્ધાંતો પર આધારિત ગૌણ પુનર્વિલોકનનો સિદ્ધાંત લાગુ પડે છે.

(૬) ગંગા રામ મૂળચંદાણી વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન, (૨૦૦૧) ૬ એસ.સી.સી. ૮૯ ના કેસમાં, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે રાજસ્થાન હાયર જ્યુડિશિયલ સર્વિસ રૂલ્સની તે જોગવાઈ, જેમાં સીધી ભરતી માટેના ઉમેદવારો એવા વકીલ હોવા જરૂરી ગણાવવામાં આવ્યા હતા કે જેઓએ રાજસ્થાન વડી અદાલત અથવા અધીનસ્થ અદાલતોમાં વકીલાતનો વ્યવસાય

કર્ચો હોય, તે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ થી પર સત્તાવ્યાપી હતી. આપું વર્ગીકરણ મનસ્વી અને ભેદભાવપૂર્ણ હતું.

(૭) આઈશર મોટર્સ લિ. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, ૧૯૯૯ (૧૦૬) ઇ.એલ.ટી. ૩ (એસ.સી.) ના કેસમાં એવું નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું કે મોડવેટ કેડિટ કેડિટની એવી સવલતના સ્વરૂપની છે, જે ભવિષ્યના માલ પર કરની સમાયોજન થાય ત્યાં સુધી ચૂકવાયેલ કર જેટલી જ સમકક્ષ છે. આગળ વધુ એવું પણ નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું કે, કોઈપણ સ્થિતિમાં, જ્યારે ઇનપુટનો ઉપયોગ અંતિમ ઉત્પાદનના નિર્માણમાં થાય છે ત્યારે કેડિટનો અધિકાર પૂર્ણપણે અબાધિત બની જાય છે.

(૭અ) કલેક્ટર ઓફ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ, પુણે વિ. દાઈ ઇન્ડી કારકારિયા લિ., ૧૯૯૯ (૧૧૨) ઇ.એલ.ટી. ૩૫૩ (એસ.સી.) ના કેસમાં, જેમાં આઈશર મોટર્સ લિ. (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલ નિર્ણયને અનુસરીને, નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

“૧૭. આ નિયમોમાંથી, જેમ અમે તેમનું વાચન કરીએ છીએ, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે ઉત્પાદક તેના દ્વારા આબકારીયોગ્ય ઉત્પાદનના નિર્માણમાં ઉપયોગમાં લેવાતા કાચા માલ પર ચૂકવવામાં આવેલી આબકારી શુલ્કની જામા, જરૂરી જાહેરનામું કરે અને તેની પ્રાપ્તિની કબૂલાત મેળવી લે તે ક્ષણે જ પ્રાપ્ત કરે છે. તે પછી, આબકારીયોગ્ય ઉત્પાદન પર આબકારી શુલ્કની ચુકવણી કરતી વખતે, તે કોઈપણ સમયે આ જામાનો ઉપયોગ કરવા હકદાર છે. નિયમોમાં એવો કોઈ પ્રાવધાન નથી કે જે આબકારી સત્તાધિકારીઓ દ્વારા જામા પાછો ફેરવવાનો

પ્રબંધ કરે, સિવાય કે જ્યાં તે ગેરકાયદેસર રીતે અથવા અનિયમિત રીતે લેવામાં આવ્યો હોય; એવી સ્થિતિમાં તે રદ ગણાય છે અથવા, જો તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોય, તો તેની રકમ ચૂકવવી પડે. અહીં અમારો સંબંધ વાસ્તવમાં તે જામા સાથે છે જે કાયદેસર રીતે લેવામાં આવ્યો છે, અને તેનો લાભ ઉત્પાદકને સમયની કે અન્ય કોઈ મર્યાદા વિના ઉપલબ્ધ છે, સિવાય કે ઉત્પાદક પોતે જ પોતાના આબકારીયોગ્ય ઉત્પાદનમાં તે કાચા માલનો ઉપયોગ ન કરવાનો વિકલ્પ પસંદ કરે. તેથી, આ જામા અખંડનીય છે. આ બાબત પણ નોંધપાત્ર છે કે કાચા માલ અને અંતિમ ઉત્પાદન વચ્ચે કોઈ સહસંબંધ નથી; એટલે કે, એવું નથી કે જામો ફક્ત તે જ અંતિમ ઉત્પાદનમાં લઈ શકાય જે તે વિશિષ્ટ કાચા માલમાંથી બનાવવામાં આવ્યું હોય જેના સાથે આ જામાનો સંબંધ હોય. જામો તે ઉપલબ્ધ થાય તે જ દિવસે બનાવવામાં આવેલા અંતિમ ઉત્પાદન પરના આબકારી શુલ્ક સામે લઈ શકાય છે.

૧૮. તેથી, ઇશર મોટર્સ લિ. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૧૯૯૯) ૧૦૬ ઈ.એલ.ટી. ૩ : (૧૯૯૯ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૫૬૩ : એ.આઈ.આર. ૧૯૯૯ એસ.સી. ૮૯૨) ના કેસમાં આ અદાલતે એવું કહ્યું હતું કે મોડવેટ યોજનાની હેઠળનું જામા "કર ચૂકવ્યા જેટલું જ માન્ય" હતું.

(૮) સમટેલ ઇન્ડિયા લિ. વિ. કમિશનર ઓફ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ, જયપુર, ૨૦૦૩ (૧૫૫) ઈએલટી ૧૪ (એસસી) ના કેસમાં, જેમાં આઈશર મોટર્સ લિ. (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલા નિર્ણય પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો અને તેનો અમલ કરવામાં આવ્યો હતો.

(૯) કુન્જ બિહારીલાલ બુટૈલ વિ. એચ.પી. રાજ્યના કેસમાં, (૨૦૦૦) ૩ એસ.સી.સી. ૪૦, એમ નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું કે:

૧૪. અમારો અભિપ્રાય એવો છે કે “અધિનિયમના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે” નિયમો બનાવવાના માધ્યમથી વિધાન કરવાની સોંપાયેલ સત્તા એ કોઈ માર્ગદર્શિકા નિર્ધારિત કર્યા વિના કરાયેલ સામાન્ય પ્રત્યાયોજન છે; તેનો એવો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી કે જેથી એવા તાત્વિક હકો અથવા બાંહેધરીઓ અથવા અયોગ્યતાઓનું અસ્તિત્વ ઊભું થાય, જેની અધિનિયમની જ જોગવાઈઓમાં કલ્પના કરવામાં આવી નથી.

(૧૦) કમિશનર ઓફ સી.એક્સ. એન્ડ કસ્ટમ્સ વિ. સૌરાષ્ટ્ર સિમેન્ટ લિ., ૨૦૧૦ (૨૬૦) ઈએલટી ૭૧ (ગુજ.) ના કેસમાં, જેમાં આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે એવો નિર્ધાર કર્યો હતો કે જ્યારે કડક આર્થિક પરિસ્થિતિઓને કારણે સમયસર શુલ્ક ચૂકવી શકાયું ન હતું અને પછી નાણાં ઉપલબ્ધ થતા જ વ્યાજ સાથે તે ચૂકવી દેવામાં આવ્યું હતું, ત્યારે સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ નિયમો ના નિયમ ૨૫ હેઠળ દંડ લાદી શકાય નહીં.

(૧૧) સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝના કમિશનર વિ. હરીશ સિલ્ક ઇન્ડસ્ટ્રીઝ, ૨૦૧૩ (૨૮૮) ઈ.એલ.ટી. ૭૪ (ગુજ.) ના કેસમાં થયેલ નિર્ણય અમારી નોંધ પર એ દર્શાવવા લાવવામાં આવ્યો હતો કે, જોકે આ અદાલતે ઉક્ત ચુકાદામાં સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૮(૩એ) ની લાગુ પડતાની ચર્ચા કરી હતી, તેમ છતાં તેની બંધારણીય માન્યતાનો પ્રશ્ન વિવાદમાં નહોતો.

૧૦. બીજી તરફ, વિભાગ તરફથી હાજર વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી આરજે ઓઝાએ અરજીનો વિરોધ કરતાં દલીલ કરી કે કેન્દ્રીય આબકારી અધિનિયમ, ૧૯૪૪ ની કલમ ૩૭(૧) નિયમ બનાવતી સત્તાને પૂરતી વ્યાપક સત્તાઓ આપે છે. કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૨) માં વિવિધ હેતુઓ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે, જેના માટે આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકાય. તેમણે અમારી દૃષ્ટિ ઉપકલમ (૨) ની કલમ (આઈબી) અને કલમ (આઈબીબી) તરફ દોરી, અને દલીલ કરી કે પ્રતિનિયુક્ત વિધાનસત્તા પાસે કેન્દ્રીય આબકારી નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૮(૩એ) ઘડવા પૂરતી સત્તા હતી. તેમણે વધુમાં સૂચવ્યું કે કલમ ૩૭(૨) ની કલમ (૧૩એ) ૮.૫.૨૦૧૦ થી અમલમાં લાવવામાં આવી હતી, જ્યારે હાલના કેસમાં લાગુ પડતો નિયમ ૮(૩એ) તા. ૧.૬.૨૦૦૬ ની જાહેરનામાં દ્વારા અમલમાં લાવવામાં આવ્યો હતો. તેથી, વિધાનસત્તાની વ્યાખ્યા કરતી વખતે, કેન્દ્રીય આબકારી અધિનિયમની કલમ ૩૭(૨) ની કલમ (૧૩એ) નો ઉલ્લેખ અનાવશ્યક છે.

૧૧. વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩એ) દ્વારા બાકી રહેલા કરની વસૂલાત બાબતે ચૂકનારાઓ માટે વિશેષ જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે. સામાન્ય રીતે, માલની મુક્તિ સમયે આબકારી શુલ્ક ચુકવવાનું રહે છે. નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૧) હેઠળ, નિર્ધારિત તારીખ સુધી માસના અંતે મુલતવી ચુકવણીની સુવિધા આપવામાં આવે છે. જે આંકલિત કરદાતાઓ તેમની બાંહેધરીઓ પૂર્ણ કરતા નથી અને આબકારી શુલ્કની ચુકવણીમાં ચૂક કરે છે, તેઓએ કેટલીક મર્યાદાઓ ભોગવવી પડે છે. આવી મર્યાદાઓ ત્યારે જ લાગુ પડે

છે જ્યારે ચૂક નિર્ધારિત તારીખ પછી ૩૦ દિવસ સુધી ચાલુ રહે. તેથી, આંકલિત કરદાતાને આબકારી શુલ્ક ચૂકવી શકે તે માટે વિધાનમંડળ દ્વારા પૂરતો સમય આપવામાં આવ્યો છે. તેથી, બાકી રહેલા આબકારી શુલ્કની અસરકારક વસૂલાત માટે, ઉપનિયમ (૩એ) અમુક કડક જોગવાઈઓ સાથે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જેના ઔચિત્યમાં આ અદાલત પ્રવેશ કરશે નહીં.

૧૨. વકીલે દલીલ કરી કે કરવેરાના ક્ષેત્રમાં કાર્યપાલિકા અને વિધાનમંડળને વિશાળ વિવેકાધિકાર હોય છે. જટિલ આર્થિક મુદ્દાઓમાં, અદાલત કાયદેસરની જોગવાઈની ચુકિતસંગતતાનો ન્યાય કરવા પ્રવર્તશે નહીં.

૧૩. વધુમાં, વકીલે રજૂ કર્યું કે જે આસેસીઓ એક્સાઈઝ શુલ્ક ચૂકવતા નથી અને ચૂકમાં કરે છે, તેઓ અલગ વર્ગ રચે છે અને જેમણે પોતાની પ્રતિબદ્ધતાઓનું પાલન કર્યું છે તેમજ તેથી માસિક ધોરણે એક્સાઈઝ શુલ્કની ચુકવણીનો લાભ ભોગવતા રહે છે, તેમની સાથે તેમની સરખામણી કરી શકાતી નથી.

૧૪. પોતાની દલીલોને સમર્થન આપવા માટે, વકીલે નીચેના નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો:

(૧) કરવેરા સંબંધિત અધિનિયમમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલી સ્પષ્ટ ભાષાને અદાલત અમલમાં મૂકે છે, એવી દલીલ રજૂ કરવા માટે સર્વોચ્ચ અદાલતના મથુરામ અગ્રવાલ વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૧૦૯ ના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો. એ જ હેતુ માટે બૈંધનાથ આયુર્વેદ ભવન વિ. એક્સાઈઝ કમિશનર, ચુ.પી.,

એ.આઈ.આર. ૧૯૭૧ એસ.સી. ૩૭૮ ના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણય પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો.

(૨) ઇન્ડિયા એજન્સીઝ, બેંગલોર વિ. એડલ. કમિશનર ઓફ કોમર્શિયલ ટેક્સેસ, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૧૫૯૪ ના કેસમાં એવું અવલોકિત કરવામાં આવ્યું હતું કે નિયમો કોઈ પ્રામાણિક વેપારીને મુશ્કેલી પેદા કરી શકે છે અને જે બાબતમાં તેની કોઈ જવાબદારી ન હોય તે બાબત માટે પણ તેને દંડિત કરવામાં આવી શકે છે. તેમ છતાં, આ તો વિધાનમંડળે હસ્તક્ષેપ કરીને જોગવાઈઓની કડકતા નરમ કરવાની બાબત છે, અદાલતે તેવી કાર્યવાહી કરવાની નથી. તેમ છતાં, અમે નોંધ લઈ શકીએ છીએ કે આવા નિર્ણયમાં કોઈપણ નિયમની માન્યતાનો પ્રશ્ન વિવાદનો મુદ્દો નહોતો.

(૩) એમ/એસ. ભીકુસા વિ. સંગમનેર એ.ટી.બી.કે. યુનિયન, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૦ બોમ્બે ૨૯૯ ના કેસમાં, જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે કોઈ વિધાનાત્મક અધિનિયમને ભેદભાવપૂર્ણ હોવાનું કહી પડકારવામાં આવે છે, ત્યારે પડકાર કરનારએ સાબિત કરવું પડે છે કે તે અધિનિયમ કોઈપણ પ્રકારના વગી કરણ પર આધારિત જ નથી અથવા તે એવા વર્ગીકરણ પર આધારિત છે જે અધિનિયમ દ્વારા હાંસલ કરવા માંગવામાં આવેલા ઉદ્દેશ સાથે ચુકિતસંગત સંબંધ ધરાવતો કોઈ બુદ્ધિગમ્ય ભેદક તત્ત્વ પર આધારિત નથી.

(૪) યુનિરોલ્સ એરટેક્સ વિ. અસિસ્ટન્ટ કમિશનર ઓફ સી. એક્સ. કોમિઝાતોર, ૨૦૧૩ (૨૯૬) ઇ.એલ.ટી. ૪૪૯ (મેડ.), ના મામલામાં, જેમાં

મદ્રાસ વડી અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે નિયમ ૮(૩એ) ને ધ્યાનમાં લેતાં, કોઈપણ ચુકાદારના કિસ્સામાં, સેન્ટ્રલ ક્રેડિટનો લાભ લીધા વિના શુલ્ક ચૂકવવો આવશ્યક છે. તથાપિ, આ નિર્ણયમાં નિયમ ૮(૩એ) પડકાર હેઠળ ન હતો.

(૫) વિદુષી વાયર્સ પ્રા. લિ. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, ૨૦૦૩ (૧૫૬) ઇએલટી ૧૬૮ (બોમ.) ના કેસમાં, સંબંધિત સમયે અમલમાં રહેલા નિયમ ૮(૧) ના સંદર્ભમાં, જે હમાઓમાં શુલ્ક ચૂકવવાની સુવિધા પ્રદાન કરતો હતો, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આવી જોગવાઈ ફરજિયાત હતી અને તેનું પાલન ન થવાથી દંડાત્મક પરિણામો ઊભા થાય.

(૬) એલ્સન પેકેજિંગ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ પ્રા. લિ. વિ. કમિશનર ઓફ સી.એક્સ. એન્ડ કસ્ટમ્સ, ૨૦૧૦ (૨૫૭) ઇએલટી ૫૦૯ (ગુજ.) ના મામલામાં, બાકીદાર દ્વારા શુલ્કની ચુકવણી માટે સેન્ટ્રલ ક્રેડિટના ઉપયોગ પર પ્રતિબંધના સંદર્ભમાં, અદાલતે નોંધ્યું હતું કે એવો પ્રતિબંધ માત્ર તે હદ સુધી જ છે અને તે કરદાતાને સેન્ટ્રલ ક્રેડિટ યોજના અનુસાર તેને ઉપલબ્ધ હોઈ શકે તેવા સેન્ટ્રલ ક્રેડિટના અધિકારને ન તો છીનવી લે છે અને ન તો તેની ઉપર કોઈ અસર કરે છે.

૧૫. વિભાગ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી રવાણી એ પણ એવો દાવો કરીને અરજીનો વિરોધ કર્યો કે કરવેરા સંબંધિત બાબતોમાં રાજ્યને વધુ વ્યાપક વિવેકાધિકાર પ્રાપ્ત રહે છે. નિયમ ૮(૩એ) બાકી રહેલા કરની અસરકારક વસૂલાત માટેની જોગવાઈ છે. તેમણે નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો:

(૧) ધારિયાલ કેમિકલ્સ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, ૨૦૦૯ (૨૩૪) ઈ.એલ.ટી. ૨૦૮ (ગુજ.) ના કેસમાં, જેમાં વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે કેન્દ્રીય એક્સાઈઝ નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૧૨સીસી ની વૈધતા સામેનો પડકાર નામંજૂર કર્યો હતો અને નોંધ્યું હતું કે ઉક્ત નિયમ અને આક્ષેપિત અધિસૂચના વાંચતાં જ સ્પષ્ટ થાય છે કે આ નિયમ અને અધિસૂચના એવા નિર્દિષ્ટ વર્ગના વ્યક્તિઓ માટે ઘડવામાં આવ્યા છે, જેમનો હાંસલ કરવાના હેતુ સાથે ચુક્તિસંગત સંબંધ છે. આ અધિસૂચનામાં તે નાણાકીય મર્યાદા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, જેના અંદર કેસોના જે વર્ગ ઉપર તે લાગુ કરવામાં આવશે.

(૨) આર.કે. ગર્ગ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૮૧) ૪ એસ.સી.સી. ૬૭૫ ના કેસમાં, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

“૭. હવે, જ્યારે અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાનું કહેવાતી કોઈ વિધાનની બંધારણીય માન્યતા પર વિચારણા કરવામાં આવે છે, ત્યારે ન્યાયિક સમીક્ષાના પોતાના બંધારણીય કાર્યના નિર્વહમાં માર્ગદર્શનરૂપ નિયમો તરીકે અદાલતો દ્વારા વિકસાવવામાં આવેલા કેટલાક સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતો ધ્યાનમાં રાખવા આવશ્યક છે. પ્રથમ નિયમ એ છે કે કોઈ પણ વિધાનની બંધારણીયતા અંગે હંમેશા અનુમાન તેના પક્ષમાં રહે છે અને જે વ્યક્તિ તેના પર આક્ષેપ કરે છે, તેના પર એ દર્શાવવાનો ભાર રહે છે કે બંધારણીય સિદ્ધાંતોનું સ્પષ્ટ અતિક્રમણ થયું છે. આ નિયમ તે અનુમાન પર આધારિત છે, જેને ન્યાયિક રીતે માન્યતા આપવામાં આવી છે અને સ્વીકારવામાં આવ્યું છે, કે વિધાનમંડળ પોતાની પ્રજાની જરૂરિયાતોને સમજે છે અને તેનું યોગ્ય રીતે મૂલવણ કરે છે, તેના કાયદાઓ

અનુભવથી પ્રગટ થયેલી સમસ્યાઓ તરફ દોરાયેલા છે અને તેમાં કરાયેલ ભેદભાવ પૂરતા આધારો પર આધારિત છે. બંધારણીયતાનું અનુમાન ખરેખર એટલું મજબૂત છે કે તેને જાળવી રાખવા માટે અદાલત સામાન્ય જ્ઞાનની બાબતો, સામાન્ય અહેવાલની બાબતો અને સમયપરિસ્થિતિનો ઇતિહાસ ધ્યાનમાં લઈ શકે છે અને વિધાન રચાયેલી વખતે અસ્તિત્વમાં હોવાનું કલ્પી શકાય તેવી દરેક હકીકતની સ્થિતિનો અનુમાન કરી શકે છે.

૮. સમાન અપ્રભાવીપણું ધરાવતો બીજો નિયમ એવો છે કે આર્થિક પ્રવૃત્તિઓને સંબંધિત કાયદાઓને, વાણી-સ્વાતંત્ર્ય, ધર્મ વગેરે જેવા નાગરિક અધિકારોને સ્પર્શતા કાયદાઓની સરખામણીએ, વધુ વિશાળ અવકાશથી જોવામાં આવવા જોઈએ.”

(૩) ભવેશ ડી. પરીખ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૨૦૦૦) ૫ એસ.સી.સી. ૪૭૧ ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે અદાલતે હંમેશા યાદ રાખવું જોઈએ કે વિધાન વ્યવહારુ સમસ્યાઓને ધ્યાનમાં રાખીને બનાવવામાં આવ્યું છે અને આર્થિક ચંત્રણા અત્યંત સંવેદનશીલ તથા જટિલ છે. દરેક વિધાન, ખાસ કરીને આર્થિક બાબતોમાં, મૂળભૂત રીતે અનુભવાધારિત હોય છે અને તે પ્રયોગશીલતા અથવા જેને કોઈ અજમાયશ અને ભૂલની પદ્ધતિ કહી શકે તેના પર આધારિત હોય છે અને તેથી તે તમામ સંભવિત પરિસ્થિતિઓ માટે જોગવાઈ કરી શકતું નથી અથવા તમામ સંભવિત દુરુપયોગોની પૂર્વકલ્પના કરી શકતું નથી.

૧૬. વિદ્વાન સહાયક સોલિસિટર જનરલ શ્રી વ્યાસે પણ અરજાનો વિરોધ કર્યો. સામાવાળાઓ તરફથી હાજર અન્ય વકીલોની દલીલોને સમર્થન આપતાં અને

સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ વિ. રાકેશ કોહલી, (૨૦૧૨) ૬ એસ.સી.સી. ૩૧૨ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખતાં તેમણે ભારપૂર્વક રજૂ કર્યું કે કરવેરા સંબંધિત કાયદાની બંધારણીય માન્યતા અંગે વિચારણા કરતી વખતે કઠિનાઈનો પ્રશ્ન અસંગત છે અને વર્ગીકરણ કરવા બાબતે વિધાનમંડળને વધુ વિશાળ છૂટછાટ પ્રાપ્ત છે.

૧૭. આ રીતે પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા બાદ, અમે હવે કાયદેસરની જોગવાઈઓને વધુ નજીકથી અવલોકિત કરી શકીએ છીએ. ઉત્પાદનશુલ્કને આધીન માલના ઉત્પાદન માટે વપરાતા કાચા માલ અને મૂડીગત માલ પર ચૂકવવામાં આવેલ શુલ્કનો જમા લાભ આકારણીપાત્ર વ્યક્તિ મેળવી શકે તે માટે, સેનવેટ ક્રેડિટ નિયમો, ૨૦૦૪ માં વિંગતવાર જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે. તેમાંથી નિયમ ૩ સેનવેટ જમા લાભને લગતો છે. તેનો ઉપનિયમ (૧) તેમાં સમાવિષ્ટ ખંડ (૧) થી (૧૧) માં નિર્દિષ્ટ વિવિધ શુલ્કોના સેનવેટનો જમા લાભ અંતિમ ઉત્પાદનોના ઉત્પાદક અથવા ખરીદદાર અથવા આઉટપુટ સેવા પ્રદાતાને લેવા માટે મંજૂરી આપે છે. સેનવેટ ક્રેડિટ નિયમો, ૨૦૦૪ નો નિયમ ૪ સેનવેટ જમા લાભ મંજૂર કરવાની શરતો નિર્ધારિત કરે છે. તેનો ઉપનિયમ (૧) જોગવાઈ કરે છે કે ઇનપુટ્સ સંબંધિત સેનવેટ જમા લાભ ઉત્પાદકના કારખાનામાં અથવા આઉટપુટ સેવા પ્રદાતાના પરિસરમાં ઇનપુટ્સ પ્રાપ્ત થતા જ તરત લઈ શકાય. ઉપનિયમ (૨) નો ખંડ (૧) મૂડીગત માલ સંબંધિત સેનવેટ જમા લાભની ઉપલબ્ધતા અંગે છે અને જોગવાઈ કરે છે કે કોઈ નિર્ધારિત નાણાકીય વર્ષ દરમિયાન કોઈપણ સમયે કારખાનામાં અથવા આઉટપુટ સેવા પ્રદાતાના

પરિસરમાં પ્રાપ્ત થયેલા મૂડીગત માલ સંબંધે, તે જ નાણાકીય વર્ષમાં તેવા મૂડીગત માલ પર ચૂકવાયેલા શુલ્કના પચાસ ટકા કરતાં વધુ ન હોય તેવી જ રકમ માટે જ જમા લાભ લેવામાં આવશે. આ ખંડ સાથે કેટલીક પરંતુકો જોડાયેલ છે, જેઓ સાથે અમને અહીં કોઈ સંબંધ નથી. ઉપનિયમ (૨) નો ખંડ (બી) એ જોગવાઈ કરતો હતો કે મૂડીગત માલ ઉત્પાદકના કારખાનામાં અથવા આઉટપુટ સેવા પ્રદાતાના પરિસરમાં જે નાણાકીય વર્ષમાં પ્રાપ્ત થયો હોય તે નાણાકીય વર્ષ પછીના કોઈપણ નાણાકીય વર્ષમાં સેનવેટ જમા લાભની બાકીની રકમ લેવામાં આવી શકે.

૧૮. કેન્દ્રીય આબકારી અધિનિયમ, ૧૯૪૪ ની કલમ ૩૭ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને, કેન્દ્રીય સરકારે કેન્દ્રીય આબકારી નિયમો, ૨૦૦૨ ઘડ્યા છે. ઉક્ત નિયમોના નિયમ ૪ માં માલની હટાવણી સમયે ચૂકવવાપાત્ર શુલ્ક અંગે જોગવાઈ છે. તેના ઉપનિયમ (૧) મુજબ, જે કોઈ વ્યક્તિ કોઈપણ આબકારીપાત્ર માલનું ઉત્પાદન કે ઉત્પાદનકાર્ય કરે છે, અથવા આવા માલને ભંડારગૃહમાં સંગ્રહિત કરે છે, તે નિયમ ૮ માં અથવા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ નિર્ધારિત પદ્ધતિ મુજબ તે માલ પર આદેય શુલ્ક ચૂકવશે, અને જે કોઈ આબકારીપાત્ર માલ પર કોઈ શુલ્ક ચૂકવવાપાત્ર હોય તેવા માલને, અન્યથા જોગવાઈ ન હોય તો, જ્યાં તે ઉત્પાદનિત કે નિર્મિત થયો હોય તેવા સ્થળેથી અથવા ભંડારગૃહમાંથી શુલ્કની ચુકવણી વિના દૂર કરવામાં આવશે નહીં. કેન્દ્રીય આબકારી નિયમો, ૨૦૦૨ નો નિયમ ૫, શુલ્કના નિર્ધારણની તારીખ અને શુલ્ક દરપત્રક મુજબના મૂલ્યાંકન અંગે છે. તેના ઉપનિયમ (૧) મુજબ, ખાંડસરી

મોલાસીસ સિવાયના કોઈપણ આબકારીપાત્ર માલને લાગુ પડતો શુલ્કદર અથવા દરપત્રક મૂલ્ય, જે તે સ્થિતિ મુજબ, એવો માલ કારખાનામાંથી અથવા ભંડારગૃહમાંથી દૂર કરવામાં આવે તે તારીખે અમલમાં હોય તે જ શુલ્કદર અથવા મૂલ્ય રહેશે. નિયમ ૬ મુજબ, કોઈ નિર્ધારિત વ્યક્તિએ કોઈપણ આબકારીપાત્ર માલ પર ચૂકવવાપાત્ર શુલ્કનું સ્વમૂલ્યાંકન પોતે કરવાનું રહે છે. નિયમ ૭ મુજબ, જો કોઈ નિર્ધારિત વ્યક્તિ આબકારીપાત્ર માલનું મૂલ્ય નક્કી કરવામાં અથવા લાગુ પડતો શુલ્કદર નક્કી કરવામાં અસમર્થ હોય, તો તે કામચલાઉ ધોરણે શુલ્કની ચુકવણી કરવા માટેના કારણો દર્શાવી લેખિતમાં કેન્દ્રીય આબકારીના સહાયક આયુક્ત અથવા ઉપ આયુક્ત સમક્ષ વિનંતી કરી શકે છે, જેના આધારે એવી સત્તા તેવા દરે અથવા તેવા મૂલ્ય પર, જે નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે, કામચલાઉ ધોરણે ચુકવણી કરવાની મંજૂરી આપતો આદેશ કરશે.

૧૯. કેન્દ્રીય આબકારી નિયમોનો નિયમ ૮ ચુકવણીની પદ્ધતિ સંબંધિત છે. નિયમ ૮ના ઉપનિયમ (૧) મુજબ, કોઈ મહિના દરમિયાન કારખાનામાંથી અથવા વેરહાઉસમાંથી દૂર કરાયેલ માલ પર લાગતી શુલ્કરકમ, જો ઇન્ટરનેટ બેન્કિંગ દ્વારા ઇલેક્ટ્રોનિક રીતે ચૂકવવામાં આવે તો અનુસર્જિત મહિનાની ૬મી તારીખ સુધીમાં અને અન્ય કોઈ પણ સ્થિતિમાં અનુસર્જિત મહિનાની ૫મી તારીખ સુધીમાં ચૂકવવાની રહેશે. ઉપનિયમ (૧)ના પ્રથમ ઉપબંધમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે માર્ચ મહિનામાં દૂર કરાયેલ માલના મામલે શુલ્ક ૩૧મી માર્ચ સુધીમાં ચૂકવવાનું રહેશે. નિયમ ૮ના ઉપનિયમ (૧)નો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:

“નિયમ ૮. ચુકવણી કરવાની રીત – (૧) કોઈ માસ દરમિયાન કારખાનામાંથી અથવા ભંડારગૃહમાંથી દૂર કરવામાં આવેલ માલ પરનો શુલ્ક, જો શુલ્ક ઇન્ટરનેટ બેંકિંગ દ્વારા ઇલેક્ટ્રોનિક રીતે ચૂકવવામાં આવે તો, તેના અનુગામી માસના ૬મા દિવસે ચૂકવવાનો રહેશે અને અન્ય કોઈપણ કિસ્સામાં, તેના અનુગામી માસના ૫મા દિવસે ચૂકવવાનો રહેશે:

આ શરતે કે માર્ચ મહિનામાં દૂર કરવામાં આવેલ માલના કિસ્સામાં, શુલ્ક માર્ચના ૩૧મા દિવસે સુધી ચૂકવવામાં આવશે.”

નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૨) માં એવી જોગવાઈ છે કે ઉપનિયમ (૧) હેઠળ નિર્ધારિત રીતથી દૂર કરવામાં આવેલ આબકારીયોગ્ય માલ પર, આ નિયમોના હેતુઓ માટે, આબકારી શુલ્ક ચૂકવવામાં આવ્યું હોવાનું માનવામાં આવશે અને કોઈપણ નિયમ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ જે રીતે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે મુજબ તે સંબંધિત જમા મંજૂર કરવામાં આવશે. નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩) મુજબ, જે નિર્ધારિત કરદાતા નિયત તારીખ સુધી શુલ્ક ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય, તે જ શુલ્ક વ્યાજ સાથે ચૂકવશે. નિયમ ૮ નું ઉપનિયમ (૩) નીચે મુજબ છે:

(૩) જો આસેસી નિર્ધારિત તારીખ સુધી શુલ્કની રકમ ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય, તો તે બાકી રહેલી રકમ સાથે, અધિનિયમની કલમ ૧૧એએ હેઠળ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જાહેરનામા મારફતે નિર્ધારિત કરાયેલા દરે, બાકી રહેલી રકમ ઉપર, નિયત તારીખ પછીના પ્રથમ દિવસથી લઈને બાકી રહેલી રકમની વાસ્તવિક ચુકવણીની તારીખ સુધીના સમયગાળા માટે, વ્યાજ ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે.

ઉપનિયમ (૩એ), જેના એક ભાગને અમારી સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો છે, તે સંબંધિત સમયે જેમ અસ્તિત્વમાં હતો, તેમ નીચે મુજબ વાંચાય છે:

જો મૂલ્યાંકનધારક નિર્ધારિત તારીખથી ત્રીસ દિવસથી વધુ સમય સુધી શુલ્કની ચુકવણી કરવામાં, ઉપનિયમ (૧) માં નિર્ધારિત મુજબ, ચૂક કરે, તો ત્યારબાદ ઉપરોક્ત ઉપનિયમ (૧) તથા સેન્ઝવેટ ક્રેડિટ નિયમો, ૨૦૦૪ ના નિયમ ૩ ના ઉપનિયમ (૪) માં સમાવાયેલ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, મૂલ્યાંકનધારકે બાકી રકમ તથા તેના ઉપરનું વ્યાજ સહિતની રકમ ચૂકવે તે તારીખ સુધી સેન્ઝવેટ ક્રેડિટનો ઉપયોગ કર્યા વિના, માલ હટાવવાના સમયે દરેક કન્સાઈનમેન્ટ માટે ઉત્પાદન શુલ્ક ચૂકવવો રહેશે અને જો કોઈ નિષ્ફળતા થાય, તો એવું માનવામાં આવશે કે એવો માલ શુલ્કની ચુકવણી વિના કિલચર કરવામાં આવ્યો છે અને આ નિયમોમાં જોગવાયેલ પરિણામો તથા દંડ અનુસરે.

આ ઉપનિયમ મુજબ, જે કરદાતા નિયત તારીખથી ત્રીસ દિવસથી વધુ સમય સુધી શુલ્કની ચુકવણી કરવામાં ચુક કરેલ હોય, તેને બાકી રહેલી રકમ સહિત વ્યાજની ચૂકવણી ન કરે ત્યાં સુધી દરેક ખેપ માટે માલ નીકાસ સમયે સેનવેટ જમા લાભનો ઉપયોગ કર્યા વિના ઉત્પાદન શુલ્ક ચૂકવવો ફરજિયાત છે. આવી ચૂક થાય તો, તેવો માલ શુલ્કની ચુકવણી વિના જ છોડવામાં આવ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે અને નિયમોમાં જોગવાઈ કરેલ પરિણામો તથા દંડ લાગુ પડશે.

૨૦. અમે નોંધ કરી શકીએ છીએ કે ઉપનિયમ (૩એ), જે ૧.૬.૨૦૦૬થી અમલમાં આવ્યું હતું, તેને અનુસંધાને તા. ૧૧મી જુલાઈ ૨૦૧૪ની અધિસૂચના

દ્વારા બદલી દેવામાં આવ્યું છે અને હાલમાં લાગુ પડતું ઉપનિયમ (૩એ) નીચે મુજબ છે:

(૩એ) જો આકારણીધારક નિયત તારીખથી એક મહિનાની અવધિની અંદર, રિટર્નમાં તેના દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર તરીકે જાહેર કરાયેલ જકાત ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય, તો આવી ન ચૂકવાયેલી જકાતની રકમ પર, નિયત તારીખથી ગણતરી કરીને, આવી નિષ્ફળતા જે અવધિ સુધી ચાલુ રહે તે અવધિ માટે, દર મહિના અથવા તેના ભાગ માટે એક ટકાના દરે દંડ ચૂકવવા માટે આકારણીધારક જવાબદાર રહેશે.

આ રીતે સ્પષ્ટ થાય છે કે નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩એ) ના પ્રતિસ્થાપન સાથે, ચુકવણામાં બાકીદાર વ્યક્તિએ સેનવેટ જમા-ઉધારનો લાભ લીધા વિના માલની કિલયરન્સ ચુકવણી કરીને કરવાની જે આવશ્યકતા હતી, તે દૂર કરવામાં આવી છે. તેના બદલે, એવો આકારણીધારક નિયત તારીખથી ગણતરી કરીને દરેક મહિના માટે અથવા તેના ભાગ માટે એક ટકાના દરે દંડને પાત્ર બનશે.

૨૧. વૈધાનિક જોગવાઈઓ પરથી એ જાણી શકાય છે કે સામાન્ય રીતે નિયમ ૪ મુજબ, આબકારીયોગ્ય માલ પરનો શુલ્ક માલ હટાવતી વેળાએ ચુકવવાનો રહે છે. આવી ચુકવણી નિયમ ૮ માં નિર્ધારિત રીત મુજબ કરવાની રહે છે. નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૧) માં આબકારી શુલ્કની મુલતવી ચુકવણીની સવલતનો પ્રબંધ કરવામાં આવ્યો છે. કરદાતા દ્વારા દરેક જથ્થાની હટાવટ સમયે શુલ્ક ચૂકવવા બદલે, સમગ્ર માસ માટેનો શુલ્ક નિયત તારીખ સુધીમાં ચૂકવવાનો રહે છે, જે તારીખ ઇન્ટરનેટ બેંકિંગ મારફતે ઇલેક્ટ્રોનિક રીતે શુલ્ક ચૂકવવામાં આવે તો

અનુગામી માસનો ૬મો દિવસ રહેશે અને બાકીના તમામ કિસ્સાઓમાં તે અનુગામી માસનો ૫મો દિવસ રહેશે. તેથી, આ સંદર્ભમાં નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૨) હેઠળ એવું જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે ઉપનિયમ (૧) હેઠળ નિર્ધારિત રીતમાં હટાવવામાં આવેલા આબકારીયોગ્ય માલ અંગે, નિયમોના હેતુસર આબકારી શુલ્ક ચૂકવાયેલ માનવામાં આવશે અને તેવા શુલ્કનો જમા લાભ નિયમોમાં જોગવાઈ મુજબ મંજૂર કરવામાં આવશે. કેન્દ્રિય આબકારી નિયમોના નિયમ ૪ સાથે નિયમ ૮(૧) અને ૮(૨) નું સંયુક્ત વાંચન દર્શાવે છે કે સામાન્ય રીતે આબકારી શુલ્ક માલ હટાવતી વેળાએ ચૂકવવાનો રહે છે. નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૧) અનુસાર વિધાનમંડળ દ્વારા મુલતવીકરણ મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે અને જો તે મુજબ શુલ્ક ચૂકવવામાં આવે, તો નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૨) મુજબ, તે માલ હટાવતી વેળાએ ચૂકવાયેલ માનવામાં આવશે અને કરદાતા કોઈપણ નિયમ હેઠળ મંજૂર એવા તેવા શુલ્કના જમા લાભ મેળવવા હકદાર બનશે.

૨૨. નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩) મુજબ ઉત્પાદન શુલ્કની મોકેથી થયેલ ચુકવણી પર વ્યાજ ચૂકવવાની જવાબદારી નિર્ધારિત થાય છે. કોઈપણ આકારણીધારક, જે નિયત તારીખ સુધીમાં શુલ્ક ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય, તે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જાહેરનામા હેઠળ નિર્ધારિત દરે વ્યાજ સાથે બાકી રહેલી રકમ ચૂકવવા જવાબદાર રહેશે. વ્યાજની ગણતરીનો સમયગાળો નિયત તારીખના તરત પછીના પ્રથમ દિવસથી લઈને બાકી રકમની વાસ્તવિક ચુકવણીની તારીખ સુધીનો રહેશે.

૨૩. નોંધ્યા મુજબ, સેનવેટ ક્રેડિટ નિયમો, ૨૦૦૪ અનુસાર, જેઓ ઉપર ઉત્પાદન શુલ્ક ચૂકવવાની જવાબદારી હોય તેવા કરદાતાને, ઉક્ત નિયમોમાં દર્શાવેલ પદ્ધતિ મુજબ, કાચા માલ અથવા મૂડી માલ તરીકે હોઈ શકે તેવા ઈનપુટ્સ પર ચૂકવેલ વિવિધ શુલ્ક અંગે તે હેતુ માટે સેનવેટ ક્રેડિટ લેવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે. આ સંદર્ભમાં, નિયમ ૮ નો ઉપનિયમ (૩એ) તેવા કરદાતાના મામલે ઢિગુણ વિલક્ષણતા પ્રસ્થાપિત કરે છે, જેણે નિયત તારીખ સુધી શુલ્ક ચૂકવી શક્યો ન હોય અને એવી ચૂક વધુમાં નિયત તારીખથી આગળના ૩૦ દિવસ સુધી ચાલુ રહે. જો એવો કરદાતા, જેને અનુગામી મહિનાની પમી અથવા ડહી તારીખ સુધી સમગ્ર મહિનાનું ઉત્પાદન શુલ્ક ચૂકવવાનું આવશ્યક હતું, તેવું વધુ ૩૦ દિવસ સુધી ન કરે, તો ઉપનિયમ (૩એ) માં કલ્પિત પ્રતિકૂળ પરિણામો અનુસરશે. આવા પરિણામો એવા રહેશે કે તેને માસિક ધોરણે ઉત્પાદન શુલ્ક ચૂકવવાની સુવિધાનો વધુ લાભ મળશે નહીં અને તેને દરેક જથ્થાબંધ મોકલણી માટે વાસ્તવિક શુલ્કચુકવણી કરીને જ માલ મુક્ત કરવો પડશે અને બીજું એ કે તે આવા હેતુ માટે સેનવેટ ક્રેડિટ લેવાનો હકદાર રહેશે નહીં. ૨૭.૧૧.૨૦૧૪

૨૪. અમે યાદ કરી શકીએ કે અરજદારે માત્ર નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩એ) ના તે ભાગને પડકાર્યો છે, જે બાકીદારને સેનવેટ જામાનો લાભ લીધા વિના આબકારી શુલ્કની ચુકવણી કરીને તૈયાર માલની ક્લીયરન્સ કરવાની આવશ્યકતા મૂકે છે. આવા નિયમની વૈધતા અંગે અરજદારનો પડકાર અમે વૈધાનિક યોજનાની પૃષ્ઠભૂમિમાં વિચારવા યોગ્ય ગણીએ. તે પહેલાં, તેમ છતાં,

અમે તે માપદંડોનું પરીક્ષણ કરી શકીએ કે જેઓના આધારે પ્રત્યાયોજિત વિધાનને પ્રશ્નાસ્પદ ઠરાવી શકાય. હવે સુધી આ બાબત સુસ્થાપિત છે કે સંઘ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ વિધાનને બંધારણીયતાની પૂર્વધારણા પ્રાપ્ત હોય છે. તેની બંધારણીયતા અંગે પ્રશ્ન ઉઠાવનાર પર તે બાબત સશક્ત સામગ્રી દ્વારા સ્થાપિત કરવાનો ભારે ભાર રહે છે. આ સંદર્ભમાં સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણ પીઠના સ્ટેટ ઓફ જમ્મુ એન્ડ કાશ્મીર વિ. ત્રિલોકી નાથ ખોસા, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ એસ.સી. ૧ કેસના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકાય. આ બાબત પણ સુસ્થાપિત છે કે બંધારણીયતાની પૂર્વધારણાનો સિદ્ધાંત પ્રત્યાયોજિત વિધાન પર પણ લાગુ પડે છે. સેન્ટ જોન્સ ટીચર્સ ટ્રેનિંગ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ વિ. રીજનલ ડિરેક્ટર, નેશનલ કાઉન્સિલ ફોર ટીચર એજ્યુકેશન, (૨૦૦૩) ૩ એસ.સી.સી. ૩૨૧ કેસમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે “આ બાબત પણ સુસ્થાપિત છે કે અનુગામી વિધાનની વૈધતા વિચારતી વખતે, આ પૂર્વધારણાથી શરૂઆત કરવી જોઈએ કે તે સત્તાસીમામાં છે અને જો તેની બે વ્યાખ્યાઓ શક્ય હોય, જેમાંથી એક તેને માન્ય બનાવે અને બીજી અમાન્ય બનાવે, તો અદાલતોએ તે જ વ્યાખ્યા સ્વીકારવી જોઈએ, જે તેને માન્ય બનાવે....”.

૨૫. સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ એ.પી. વિ. મેકડોવેલ એન્ડ કો., (૧૯૮૬) ૩ એસ.સી.સી. ૭૦૮ ના કેસમાં ઠરાવ્યા મુજબ, સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો માત્ર બે આધાર પર જ રદ થઈ શકે, અર્થાત્, વિધાન સક્ષમતાનો અભાવ અથવા બંધારણના ભાગ ૩ માં ખાતરી આપવામાં

આવેલ કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારોનું અથવા બંધારણની અન્ય કોઈ જોગવાઈઓનું ઉદ્ધંધન. તેમ છતાં, પ્રત્યાયોજિત વિધાનને અદાલતની તપાસથી સમાન સ્તરની મુક્તિ પ્રાપ્ત નથી. સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ વિધાન સામે પડકાર માટે ઉપલબ્ધ આ બે આધારો ઉપરાંત, પ્રત્યાયોજિત વિધાનને અન્ય આધારો પર પણ રદ કરી શકાય છે, જેમ કે તે મૂળ અધિનિયમની સત્તાથી બહાર હોય, તેની જોગવાઈઓ મૂળ અધિનિયમ સાથે વિસંગત હોય અથવા તે અવાજબી હોય અથવા સંપૂર્ણપણે મનસ્વી હોય અથવા અતાર્કિક હોય. ઇન્ડિયન એક્સપ્રેસ ન્યૂઝપેપર્સ (બોમ્બે) પ્રા. લિ. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૮૫) ૧ એસ.સી.સી. ૬૪૧ ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“૭૫. ગૌણ વિધાનને, સક્ષમ વિધાનમંડળ દ્વારા પસાર કરાયેલા કાયદાને પ્રાપ્ત થતી સમકક્ષ રક્ષણની કક્ષાનો લાભ મળતો નથી. જે જે આધારો ઉપર સંપૂર્ણ વિધાનને પડકારવામાં આવે છે, તે તે તમામ આધારો ઉપર ગૌણ વિધાનને પણ પડકારવામાં આવી શકે છે. તે ઉપરાંત, જે કાયદા હેઠળ તે બનાવવામાં આવ્યું છે તેની સાથે તે સુસંગત નથી, તે આધાર ઉપર પણ તેને પડકારવામાં આવી શકે છે. વધુમાં, તે કોઈ અન્ય કાયદાના વિરુદ્ધ છે, તે આધાર ઉપર પણ તેને પડકારવામાં આવી શકે છે. તેનું કારણ એ છે કે ગૌણ વિધાનને સંપૂર્ણ વિધાન સમક્ષ વશ થવું પડે છે. તે અયોગ્ય છે, તે આધાર ઉપર પણ તેને પડકારવામાં આવી શકે છે; અહીં અયોગ્યનો અર્થ માત્ર યુક્તિસંગત ન હોવાનો નથી, પરંતુ તેનો અર્થ એ છે કે તે સ્પષ્ટપણે મનસ્વી છે. ઇંગ્લેન્ડમાં, ન્યાયાધીશો એમ કહેતા

કે "સંસદનો એવો નિયમો બનાવવાનો અધિકાર આપવાનો ક્યારેય આશય ન હતો. તેઓ અયોગ્ય છે અને સત્તા મર્યાદાથી પર છે". ઉપરોક્ત મુદ્દા સંબંધિત કાયદાની વર્તમાન સ્થિતિ ડિપ્લોક એલ. જે. દ્વારા મિક્સનામ પ્રોપર્ટીઝ લિ. વિ. ચર્ટસી યુ.

ડી. સી., (૧૯૬૪) ૧ ક્યૂબી ૨૧૪ આ મુજબ:-

"જે વિવિધ આધારો પર ક્યારેક એવું કહેવાયું છે કે આધિન વિધાન અમાન્ય છેતે, મારા મત મુજબ, આજે યોગ્ય રીતે એ સામાન્ય નિયમના વિશિષ્ટ પ્રયોગો તરીકે માનવામાં આવી શકે છે કે આધિન વિધાન માન્ય બનવા માટે, અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ સત્તાઓની હદમાં છે તે દર્શાવવું આવશ્યક છે. તેથી જે પ્રકારની અયોગ્યતા કોઈ ઉપનિયમને અમાન્ય બનાવે છે તે સામાન્ય કાયદામાં જે અર્થમાં "વાજબીપણું" શબ્દ વપરાય છે તેના વિરુદ્ધાર્થી અર્થમાં નથી, પરંતુ એવી સ્પષ્ટ મનમાની, અન્યાયતા અથવા પક્ષપાત છે કે જેના વિષે અદાલત એવું કહે કે : 'સંસદનો એવો આશય કદી નહોતો કે આવી નિયમાવલીઓ બનાવવાની સત્તા આપવામાં આવે; તે અવાજબી છે અને અધિકારબાહ્ય છે' જો અદાલતો 'અનિશ્ચિતતા' ના આધારે, માત્ર અમલમાં મૂકી ન શકાય તે સ્થિતિથી અલગ રીતે, આધિન વિધાનને અમાન્ય જાહેર કરી શકેતો તે એ કારણે જ હોવું જોઈએ કે એવી અનુમાનિત માન્યતા રાખવાની કે સંસદનો એવો આશય નહોતો કે આધિન વિધાન બનાવવાની સત્તાધિકારીને હાલના કાયદામાં એવા ફેરફારો કરવાની સત્તા આપે જે અનિશ્ચિત હોય"

એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ

૭૭. ભારતમાં મનસ્વીપણું કોઈ સ્વતંત્ર આધાર નથી, કારણ કે તે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ના પ્રતિબંધક્ષેત્રમાં આવશે. ભારતમાં પ્રત્યાયોજિત વિધાનની વિધાનમાન્યતા અંગેની કોઈપણ તપાસ તેવા આધારો સુધી મર્યાદિત હોવી જોઈએ, જેના આધારે સંપૂર્ણ વિધાનને પડકારવામાં આવી શકે, અથવા તે જે અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવ્યું છે તેના વિરોધમાં છે તે આધાર સુધી, અથવા તે અન્ય વૈધાનિક જોગવાઈઓના વિરોધમાં છે તે આધાર સુધી, અથવા તે એટલું મનસ્વી છે કે તેને અધિનિયમ સાથે સુસંગત કહેવાઈ ન શકે, અથવા તે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

૨૬. આ પરિમાણોને ધ્યાનમાં રાખીને, હવે અમે અરજદાર દ્વારા પડકાર માટે રજૂ કરાયેલા આધાર પર વિચાર કરી શકીએ છીએ. આવી પ્રકારનો નિયમ બનાવવાની સત્તાનો અભાવ હોવાના પ્રશ્ન તરફ ધ્યાન દોરીએ તો, અમે નોંધ લઈ શકીએ છીએ કે કેન્દ્રીય ઉત્પન્ન શુલ્ક અધિનિયમ, ૧૯૪૪ ની કલમ ૩૭ એ ઉક્ત અધિનિયમમાં સમાવાયેલ નિયમ બનાવવાની સત્તા છે. તેની ઉપકલમ (૧) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કેન્દ્રીય સરકાર અધિનિયમના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે. કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૨) માં તે વિવિધ હેતુઓની યાદી આપવામાં આવી છે જેઓ માટે આવા નિયમો જોગવાઈ કરી શકે. તે “વિશેષરૂપે અને ઉપરોક્ત સત્તાની સામાન્ય વ્યાપકતાને અહિંત પહોંચાડ્યા વિના, આવા નિયમો ---” એવા પ્રયોગથી શરૂ થાય છે. અમારી જરૂરિયાત માટે, કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૨) ની સંબંધિત કલમો નીચે મુજબ છે :

(ઇબ) આબકારી શુલ્કના નિર્ધારણ અને વસુલાત માટે, આ અધિનિયમ હેઠળના કાર્યો કોના દ્વારા નિર્વહિત કરવાના રહેશે તે સત્તાધિકારીઓ માટે, ચૂકવણી કરવાની માંગ કરતી નોટિસો જારી કરવા માટે, શુલ્ક કઈ રીતથી ચૂકવવાપાત્ર રહેશે તે રીત માટે, અને બાકી રહેલા તથા ચૂકવવામાં ન આવેલા શુલ્કની વસુલાત માટે જોગવાઈ કરવી

(ઇબિબિ) કામચલાઉ મૂલ્યાંકનના તમામ અથવા કોઈપણ વર્ગના અંતિમીકરણ પર ચૂકવવાપાત્ર અથવા પરતપાત્ર બનતી જકાતની તફાવતી રકમ પર વ્યાજ વસૂલવા અથવા ચૂકવવા અંગે જોગવાઈ કરવી; એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ (૧૩એ) જકાતની ચોરી અથવા સેનવેટ જમા અંગેના દુરુપયોગનો સામનો કરવા માટે ઉત્પાદક અથવા નિકાસકાર સામે સુવિધાઓ પાછી ખેંચવા અથવા પ્રતિબંધો લાદવા (જેમાં સેનવેટ જમાના ઉપયોગ પરના પ્રતિબંધોનો સમાવેશ થાય છે) અથવા વેપારીનું નોંધણીપત્ર સ્થગિત કરવા અંગે જોગવાઈ કરવી;”

૨૭. શ્રી પારીખના જણાવ્યા મુજબ, ઉપકલમના ખંડ (૧૩ક) જ્યારે

કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૨) જકાતચોરીના કિસ્સામાં નિયમ બનાવવાની સત્તાને મર્યાદિત કરે છે, તેથી અધિનસ્ત વિધાન કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૧) ની સામાન્ય જોગવાઈઓનો આશરો લઈ શકતું નથી અને તેથી, નિયમ ૮ ની ઉપનિયમ (૩એ) ઘડવાની કોઈપણ સત્તા આવશ્યક અભિપ્રાયથી દૂર કરવામાં આવી છે એમ માનવું જોઈએ. પરંતુ આ દલીલ વિવિધ કારણોસર સ્વીકારી શકાતી નથી. પ્રથમ, ખંડ (૧૩એ) ધારા-પુસ્તકમાં ૮.૫.૨૦૧૦ થી અમલમાં આવે તે રીતે ઉમેરવામાં આવ્યો હતો. નિયમ ૮ ની ઉપનિયમ (૩એ) વર્ષ

૨૦૦૬ માં દાખલ કરવામાં આવી હતી. તેથી, પ્રત્યાયોજિત વિધાન હેઠળ નિયમ બનાવનાર સત્તાધિકારીની સત્તાના વિવેકાધિકારના સંદર્ભમાં ખંડ (૧૩એ) માંથી કોઈ માર્ગદર્શન મળી શકે તેમ નથી. વધુમાં, કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૧) પોતે જ કેન્દ્રીય સરકારને અધિનિયમના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો ઘડવાની પૂરતી વ્યાપક સત્તાઓ આપે છે તે સિવાય, કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૨) વધુમાં સ્પષ્ટ કરે છે કે ઉક્ત ઉપકલમ હેઠળના વિવિધ ખંડોમાં દર્શાવાયેલા હેતુઓ, ઉપકલમ (૧) માંથી ઉત્પન્ન થતી સત્તાઓની સામાન્યતા પર અપ્રભાવ રાખીને છે. તેથી, જો કોઈ નિયમ એવો ઘડવામાં આવ્યો હોય કે જે અધિનિયમના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે ઉપકલમ (૧) હેઠળ સરકારને આપવામાં આવેલી સત્તાને ધ્યાનમાં લેતાં અન્યથા વિધાનક્ષમતાની અંદર આવતો હોય, તો એવો નિયમ કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ (૨) માં સમાવિષ્ટ કોઈ વિશિષ્ટ ખંડની બહારનો છે એમ કહીને નિશાન બનાવી શકાતો નથી. અમારે ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ કે નિયમ ૮ અને તેની ઉપનિયમ (૩એ) કોઈ કરલાદણી જોગવાઈ નથી. તે પહેલેથી જ બાકી અને ચુકવવાપાત્ર બનેલા કરની વસૂલી માટેની એક પદ્ધતિ છે. જો આવા નિયમ હેઠળ કોઈ નવો કર લાદવામાં આવ્યો હોત અથવા કોઈ વેરો કે દંડ સર્જવામાં આવ્યો હોત, તો જ્યાં વિશિષ્ટ જોગવાઈઓએ તેને બહાર રાખી હોય ત્યાં સામાન્ય સત્તાનો આશરો લેવા અંગેનો પ્રશ્ન ઊભો થયો હોત. વધુમાં, કલમ ૩૭ ની ઉપકલમ ૨ નો ખંડ (ઈબ) સરકારને ઉત્પાદક જકાતના આકારણ અને વસૂલાત, અધિનિયમ હેઠળના કાર્યો કોના દ્વારા બજાવવામાં આવશે, ચુકવણી માંગતા નોટિસોનું નિષ્પાદન, જકાત કઈ રીતે ચૂકવવાની રહેશે અને બાકી રહેલી

જકાતની વસૂલી માટે જોગવાઈ કરવા નિયમો ઘડવાની સત્તા આપે છે. આમ, આ ખંડ સરકારને ઉત્પાદક જકાતના આકારણ અને ગણતરી માટેની પદ્ધતિ, તેવા કાર્યો બજાવનાર સત્તાધિકારીઓ, જકાત ચૂકવવાની રીત અને સૌથી મહત્વપૂર્ણ રીતે, ન ચૂકવાયેલી જકાતની વસૂલી માટે નિયમો બનાવવાની પૂરતી સત્તા આપે છે. નિયમ ૮ ની ઉપનિયમ (૩એ) ન ચૂકવાયેલી જકાત માટેની પદ્ધતિ જોગવે છે તે વાત વિવાદાતીત છે. ચોક્કસપણે ત્યારે, જ્યારે કોઈ આકારણીધારકને માલ મુક્ત કર્યા પછી જકાતની ચૂકવણી મુલતવી રાખવાની જે સગવડ આપવામાં આવી હતી, તે નિર્ધારિત તારીખ સુધી તેમાં ચૂકવણી કરી શક્યો નથી અને ત્યારબાદ વધુ ૩૦ દિવસ સુધી પણ ચૂકમાં રહે છે, ત્યારે નિયમ ૮ ની ઉપનિયમ (૩એ) લાગુ પડે છે. તે પછી કરવાપાત્ર વસૂલીને એક વિશિષ્ટ રીતથી અમલમાં મૂકે છે. સંપૂર્ણ સ્પષ્ટ છે કે ઉક્ત જોગવાઈ અધિનસ્ત વિધાનની નિયમ બનાવવાની સત્તાની બહાર નથી.

૨૮. અરજદારની બીજી દલીલ એવી છે કે આ જોગવાઈ સમાન લોકોને અસમાન ગણીને વૈરભાવપૂર્ણ ભેદભાવ સર્જે છે; તે દલીલ પ્રારંભે જ ફગાવી દેવાની રહે છે. નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩એ) માં આંકલનપાત્ર વ્યક્તિઓના બે સ્વતંત્ર અને ભિન્ન વર્ગોને માન્યતા આપવામાં આવી છે. જ્યાં સુધી કોઈ આંકલનપાત્ર વ્યક્તિ નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૧) માં નિર્ધારિત સમયમર્યાદાનું પાલન કરે છે અને અગાઉના માસ માટેના શુલ્કનું માસિક ચુકવણી તે માસની પમી અથવા ૬ઠ્ઠી તારીખે કરે છે, ત્યાં સુધી તેના પર કોઈ વધારાની જવાબદારી ઊભી થતી નથી. માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે તે મહત્વપૂર્ણ તારીખ ચૂકી જાય છે અને ત્યારબાદના વધુ

૩૦ દિવસ સુધી પણ શુલ્ક ચૂકવવામાં અસમર્થ રહે છે અથવા ચૂકવવાનું પસંદ કરતું નથી, ત્યારે નિયમ ૮ નો ઉપનિયમ (૩એ) લાગુ પડે છે. આવા કિસ્સામાં, માસિક ચુકવણી કરવાની અને સેનેવેટ જમા સમાયોજનની સુવિધા પાછી ખેંચી લેવામાં આવે છે. આંકલનપાત્ર વ્યક્તિઓના આ બે સમૂહો સમજી શકાય તેવી ભિન્નતા દ્વારા ઓળખી શકાય એવા તથા પરસ્પર ભિન્ન એવા અલગ વર્ગો રચે છે, તે બાબત વિવાદાસ્પદ બની શકે તેવી નથી. એક વર્ગમાં તેઓ આવે છે જેઓએ નિયમોની આવશ્યકતાઓનું પાલન કર્યું અને નિર્ધારિત તારીખ સુધીમાં ઉત્પાદન શુલ્કની ચુકવણી કરી, જ્યારે બીજો વર્ગ તેઓનો બને છે જેઓએ નિર્ધારિત તારીખ ઓછામાં ઓછા ૩૦ દિવસથી ચૂકી. તેથી, વિધાનમંડળ જો આ બે અલગ વર્ગો સાથે અલગ રીતે વર્તે, તો તે નિશ્ચિતપણે વૈરભાવપૂર્ણ ભેદભાવનો કિસ્સો ગણાશે નહીં. જે આંકલનપાત્ર વ્યક્તિ કોઈપણ કારણસર કાયદાથી નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં શુલ્ક ચૂકવવામાં અસમર્થ રહે છે, તે કાયદાકીય આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ કરનારાઓની સરખામણીએ તેની સાથે અલગ વર્તન કરવામાં આવ્યું હોવાની ફરિયાદ કરી શકશે નહીં. ઉપનિયમ (૩એ) માં સમાવવામાં આવેલી જોગવાઈઓનો જે હેતુ છે અને જે સમયસર શુલ્ક ચૂકવવામાં નિષ્ફળ ગયેલા આંકલનપાત્ર વ્યક્તિઓના વર્ગ સાથે સંબંધિત છે, તે પણ સમાન રીતે સ્પષ્ટ છે. માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે અગાઉના માસમાં માલ છોડાણ થયાના અનુસરી રહેલા માસની ૫મી અથવા ૬ઠ્ઠી તારીખ સુધી શુલ્ક ચૂકવવાની શરત કોઈ આંકલનપાત્ર વ્યક્તિ દ્વારા પૂર્ણ કરવામાં આવતી નથી, ત્યારે દરેક જથ્થા પર શુલ્ક વસૂલવાની કડક આવશ્યકતા તથા સેનેવેટ જમાની સુવિધા પરત ખેંચવાની અસર અનુસરે

છે. નિઃસંદેહ, આ એવી કડક જોગવાઈઓ છે જે સમયસર શુલ્ક ચૂકવવામાં અસમર્થ રહેનારા આંકલનપાત્ર વ્યક્તિઓના વર્ગનો સામનો કરવા માટે ગોઠવવામાં આવી છે.

૨૯. આથી અમે અરજદારની દલીલના અંતિમ પાસાં તરફ આવીએ છીએ, એટલે કે, નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩એ) દ્વારા જોડવામાં આવેલી શરત અયોગ્ય છે અને તેથી બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે તથા બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(જી) હેઠળ બાંધધરી આપવામાં આવેલા અરજદારના પોતાની પસંદગીનો વેપાર અથવા વ્યવસાય ચલાવવાના અધિકાર પર ગંભીર પ્રતિબંધ મૂકે છે. આ દલીલને વધુ નજીકથી તપાસવાની આવશ્યકતા છે. અગાઉ નોંધવામાં આવ્યું તેમ, ઉપનિયમ (૩એ) હેઠળના પ્રતિબંધો બે ભાગમાં આવે છે. પ્રથમ, બાકીદાર આકારણીગ્રસ્તએ માલની રવાનગીઓ પર સ્થળ પર જ ઉત્પાદન શુલ્કની ચુકવણી કરીને જ મુક્ત કરાવવી પડે અને દ્વિતીય, એવો ઉત્પાદન શુલ્ક સેન્વેટ જમા સમાયોજનનો લાભ લીધા વિના રોકડમાં જ ચૂકવવાનો રહે છે. આ નિયમ ઇરાદાપૂર્વક બાકી રહેનાર આકારણીગ્રસ્ત અને અન્ય લોકો વચ્ચે કોઈ ભેદ કરતો નથી. યદ્યપિ ‘ઇરાદાપૂર્વક બાકી રહેનાર’ શબ્દસમૂહની વ્યાખ્યા કાયદામાં આપવામાં આવી નથી, તો પણ આ સંકલ્પના અજાણી નથી. કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમની કલમ ૧૧એસીમાં, જ્યાં શુલ્કનો આકાર ન થવો, ઓછો આકાર થવો, ચુકવણી ન થવી, ઓછી ચુકવણી થવી અથવા ખોટી પરતફેર થવી છેતરપિંડી, મળતાવળ, કોઈ ઇરાદાપૂર્વકનું ખોટું નિવેદન, તથ્યોનું દબાવી રાખવું અથવા અધિનિયમની કે તેની હેઠળ

બનાવાયેલા નિયમોની કોઈ જોગવાઈનું શુલ્ક ચુકવણી ટાળવાના ઈરાદાથી ઉદ્ધંધન થવાને કારણે થયેલ હોય, ત્યાં દંડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. તેવી જ રીતે, કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમની કલમ ૧૧એ, જે ન આકારવામાં આવેલા, ન ચૂકવાયેલા, ઓછા આકારવામાં આવેલા, ઓછી ચૂકવાયેલા અથવા ખોટી રીતે પરત કરવામાં આવેલા શુલ્કની વસૂલી અંગે સંબંધિત છે, કાર્યવાહી શરૂ કરવા વિભાગને ઉપલબ્ધ મર્યાદાકાળ આપતી વખતે સ્પષ્ટ ભેદ કરે છે, એટલે કે જ્યાં આવી બિનચુકવણી છેતરપિંડી, મળતાવળ વગેરેને કારણે થયેલી હોય, ત્યાં બાકીના કેસોની સરખામણીએ વધુ લાંબો મર્યાદાકાળ ઉપલબ્ધ રહે છે. તેવી જ રીતે, સંબંધિત સમયે અમલમાં રહેલા કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક નિયમોનો નિયમ ૧૨સીસી હેઠળ, શુલ્કચોરીની વ્યાપકતા, ગુનાઓની પ્રકૃતિ અને પ્રકાર અથવા સંબંધિત અન્ય પરિબલોને ધ્યાનમાં રાખીને, નિશ્ચિત પરિસ્થિતિઓમાં ઉત્પાદકો, નોંધાયેલા વેપારીઓ અથવા નિકાસકારો પાસેથી સુવિધાઓ પાછી ખેંચી લેવા માટે સરકારને જાહેરનામા દ્વારા સત્તા આપવામાં આવી હતી. આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, જાહેરનામું ક્રમાંક ૧૭/૨૦૦૬ બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું, જેમાં સુવિધાઓ પાછી ખેંચવાની તથા તેવા લોકો વિરુદ્ધ પ્રતિબંધો મૂકવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી, જેઓ પ્રથમ દ્રષ્ટિએ નીચેમાંથી કોઈ બાબતમાં જાણતાં જોડાયેલા હોવાનું જણાય:

- “(એ) ચલણના આવરણ વિના અને કરચુકવણી કર્યા વિના માલની હટાવણી;
- (બી) શુલ્કની ચુકવણી માટે યોગ્ય મૂલ્ય જાહેર કર્યા વિના માલની હટાવટ, જ્યાં વેચાણ કિંમતનો કોઈ ભાગ, ચલણની કિંમતથી વધુ, તેના દ્વારા અથવા તેના

તરફથી પ્રાપ્ત કરવામાં આવે છે, પરંતુ હિસાબના પુસ્તકોમાં તેની નોંધ કરવામાં આવી નથી;

(સી) જે દસ્તાવેજના આધારે ઉક્ત જમા લેવામાં આવ્યો છે, તેમાં ઉલ્લેખિત માલસામાનની વાસ્તવિક પ્રાપ્તિ વિના સેનવેટ જમા લેવું;

(ડી) ઇનવોઈસો અથવા અન્ય દસ્તાવેજોના આધારે સેનવેટ ક્રેડિટ લેવો, જેને કોઈ વ્યક્તિને અસલી ન હોવાનું માનવા માટે કારણો હોય;

(ઈ) ઉક્ત ચલણમાં નિર્દિષ્ટ કરાયેલા માલની હકીકતમાં સપુર્ણ કર્યા વગર ઉત્પાદનશુલ્ક ચલણ જારી કરવાનો મુદ્દો;

(એફ) ચૂકવાયેલ ઉત્પાદન શુલ્ક દર્શાવતી ચલણી પાવતી અથવા અન્ય દસ્તાવેજોના આધારે પરતફેર અથવા રાહતનો દાવો કરવો, જેને કોઈ વ્યક્તિ અસલી ન હોવાનું માનવા માટે કારણ ધરાવતી હોય.”

આ નિયમ ૧૨સીસી તથા સરકાર દ્વારા જારી કરવામાં આવેલી સૂચના, એવા વિશેષ વર્ગના કરદાતાઓ પર લાગુ પડશે, જેઓએ પોતાના સભાન કૃત્ય દ્વારા શુલ્કની ચુકવણી ટાળવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો.

૩૦. એ જોવામાં આવી શકે છે કે ઉત્પાદનશુલ્કની ચુકવણી ન થવાના કારણો અનેક પ્રકારના હોઈ શકે છે અને દરેક કિસ્સામાં નાણાંની ઉપલબ્ધતા હોવા છતાં આકારણીગ્રાહક તરફથી જાનીજોઈને કરાયેલ ચૂક હોવી આવશ્યક નથી. ઉત્પાદનશુલ્ક આર્થિક કારણોસર, ધંધામાં મંદગતિને કારણે, અથવા ઉત્પાદકને તાત્કાલિક અનુભવાતી નાણાકીય તંગીને કારણે બાકી રહી શકે છે; ભલે તેણે તૈયાર માલ છોડ્યો હોય અને બજારમાં તે માલ વેચ્યો પણ હોય, તો પણ વચન

આપ્યા મુજબની ચુકવણી તેને પ્રાપ્ત ન થઈ હોય. આવી તમામ ચૂકનાં કિસ્સાઓ, જાનીજોઈને થયેલા હોય કે અન્યથા, સમાન વર્તન માટે એક સાથે ગોઠવવામાં આવ્યા છે અને સેનવેટ જમા લાભ લીધા વિના ઉત્પાદનશુલ્કની ચુકવણી કરવાની કડક શરત લાદવામાં આવી છે. એનું મૂલવણ કરી શકાય છે કે જ્યાં ઉત્પાદક નાણાકીય મર્યાદાઓને કારણે, જેમ કે ધંધામાં મંદી, બજારમાંની સ્પર્ધાથી નફાના હિસ્સામાં ઘટાડો, ખરીદદારો પાસેથી વચન આપેલી ચુકવણીઓ ન મળવી, અથવા કામદારોના તાત્કાલિક વિવાદો, ચુકવણીના સમયપત્રકથી પાછળ રહી જાય છે, ત્યાં તે પછી શુલ્કની ચુકવણી માટે, તેણે જે શુલ્ક પહેલેથી જ ચૂકવ્યું છે તેના ઉપરાંત, વધુ નાણાં એકત્ર કરવું તેના માટે અત્યંત કઠિન બની રહે છે. સેનવેટ જમા લાભ ઉત્પાદકને ત્યારે ઉપલબ્ધ થાય છે જ્યારે તે આવા આદાનની ખરીદી કરે છે જેના ઉપર શુલ્ક ચૂકવાયેલ હોય. આ તે શુલ્કનો ઘટક છે જેનો ભાર આકારણીગ્રાહકે પહેલેથી જ સહન કર્યો છે અને જે તેના સેનવેટ જમા લાભ ખાતામાં જમા થાય છે, જેથી તૈયાર ઉત્પાદન છોડતી વેળાએ ઊભી થતી ઉત્પાદનશુલ્કની જવાબદારીની ચુકવણીમાં સમાયોજન માટે તે તેને ઉપલબ્ધ રહે છે. જો આવી સુવિધા પાછી ખેંચી લેવામાં આવે, તો એનું મૂલવણ કરી શકાય છે કે આવી પ્રતિકૂળ નાણાકીય પરિસ્થિતિમાં ધંધો ચાલુ રાખવાની તેની ક્ષમતા વધુ ઘટી જાય. આ એક ચક્રાકાર દૂષિત સ્થિતિ સર્જે છે જેમાં દરેક મહિને નિયત તારીખ સુધીમાં તે પાછળ રહી જાય છે, કારણ કે જે છોડાણ તે કરવા ઈચ્છે છે તેના માટેના શુલ્કની ચુકવણી કરવા જરૂરી રોકડ પ્રવાહ ઊભો કરવામાં તે અસક્ષમ રહે છે, અને પરિણામે સેનવેટ જમા લાભ લીધા

વિના એવો શુલ્ક રોકડમાં ચૂકવવાનો ભાર તેના પર વધુમાં વધુ લાદવામાં આવે છે. આ રીતે, આ નિયમ સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય એવો પ્રતિબંધ લાદે છે, જે નિવારવા ઇચ્છવામાં આવેલા અપરાધના પ્રમાણમાં સુસંગત નથી.

૩૧. આ જોગવાઈની અયોગ્યતાનું એકમાત્ર તત્ત્વ આ અતિશય કઠિનાઈ નથી. મૂળભૂત રીતે તે નિર્ધારિતીધારકને પહેલેથી ચુકવાયેલ શુલ્ક અંગેની સેન્ડવેટ જમા-રકમનો લાભ મેળવવાથી અટકાવે છે અને તે દ્વારા, જો સંપૂર્ણપણે પરત ન ખેંચે તો પણ, સરકારને પહેલેથી ચૂકવાયેલ શુલ્ક અંગે જમા-રકમ લેવા તેના અધિકારને સ્થગિત કરે છે. એ સાચું છે કે આવી જોગવાઈ એ વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિઓને કારણે કરવામાં આવી છે જેમાં નિર્ધારિતીધારક પોતે આવી પડે છે. તેમ છતાં, જ્યારે આવી જોગવાઈ ઇરાદાપૂર્વકના ચુકવણીખોર અને અન્ય તમામ વચ્ચે કોઈ ભેદ કરતી નથી, ત્યારે આવી જોગવાઈથી અસરગ્રસ્ત અને નિશાન બને તેવા સામાન્ય નિર્ધારિતીધારકની પૃષ્ઠભૂમિમાં તેની વાજબીતા જોવી આવશ્યક બને છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે આઈશિર મોટર્સ લિ. (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ઠરાવ્યું તેમ, નિર્ધારિતીધારક અંતિમ ઉત્પાદન માટે ઉત્પાદકે પહેલેથી ઉપયોગમાં લીધેલા ઇનપુટ અંગેની જમા-રકમ લેવા હકદાર બનશે. ઉક્ત કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત નિયમ ૫૭એફ સાથે સંબંધિત હતી, જે કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક નિયમો, ૧૯૪૪ હેઠળ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, અને જેના મુજબ ૧૬મી માર્ચ ૧૯૯૫ના રોજ નિર્ધારિતીધારકના મોડવેટ જમા-રકમ ખાતામાં બિનઉપયોગિત રહી ગયેલી જમા-રકમ લોપ પામશે. આવી જોગવાઈને પડકારવામાં આવી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું કે વધારાની જમા-રકમનો

ઉપયોગ અન્ય કોઈ ઉત્પાદન પરના ઉત્પાદન શુલ્કની ચૂકવણી માટે થઈ શકતો ન હોવાથી, બિનઉપયોગિત જમા-રકમ સચવાતી જતી હતી. આવી જમા-રકમના ઉપયોગ માટે જરૂરી તમામ અધિકાર-ઉત્પન્ન કરનાર તથ્યો અથવા તે સંબંધિત આવશ્યક ઘટનાઓ ૧૬.૩.૧૯૯૫ પહેલાં બની ચૂકી હતી. તેથી, અંતિમ ઉત્પાદનના ઉત્પાદકના કારખાનામાં ઇનપુટ પ્રાપ્ત થાય તે ક્ષણે જ નિર્ધારિતીધારકોને ઇનપુટ અંગેની જમા-રકમ લેવાનો હક પ્રાપ્ત થઈ ગયો હતો, અને જે અંતિમ ઉત્પાદન કારખાનામાંથી છોડવામાં આવ્યું હતું તેના સંબંધમાં આ હક લોપ પામે તેવી કોશિશ કરવામાં આવી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે નિયમને રદ કર્યો અને આગળ નોંધ્યું કે જો ઇનપુટ પર નિર્ધારિતીધારકે પહેલેથી જ આ આધારે કર ચૂકવ્યો હોય કે જ્યારે તે માલનો ઉપયોગ અનુવર્તી ઉત્પાદનના નિર્માણમાં ઇનપુટ તરીકે થાય ત્યારે તે માલ પરનો કર, જે ઉત્પાદનો પછીથી પૂર્ણ થાય છે, તેમાં સમાયોજિત થઈ જાય છે. તેથી, કાચા માલ અથવા ઇનપુટ પર કર ચૂકવેલી તારીખે નિર્ધારિતીધારકને એક અધિકાર પ્રાપ્ત થઈ ગયો હતો, અને તે અધિકાર ત્યાં સુધી ચાલુ રહેશે જ્યાં સુધી તે માટે ઉપલબ્ધ સુવિધાનો હિસાબ પૂર્ણ ન થાય અથવા ત્યાં સુધી કે તે માલ અસ્તિત્વમાં રહે. અમે એ પણ સ્મરણમાં લઈ શકીએ કે દાઈ ઈચી કારકારિયા લિ. (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો હતો કે ઉત્પાદનશુલ્કને આધીન ઉત્પાદનના ઉત્પન્નમાં પોતાના દ્વારા ઉપયોગ થનારા કાચા માલ પર ચૂકવાયેલા ઉત્પાદન શુલ્ક અંગે, ઉત્પાદક જરૂરી ઘોષણા કરે અને તેની પ્રાપ્તિની કબૂલાત મેળવે તત્કાલે જમા-રકમ પ્રાપ્ત કરે છે. ત્યારબાદ તે કોઈપણ સમયે ઉત્પાદનશુલ્કપાત્ર

ઉત્પાદન પર ઉત્પાદન શુલ્કની ચુકવણી કરતી વખતે આ જમા-રકમનો ઉપયોગ કરવા હકદાર છે.

૩૨. સર્વોચ્ચ અદાલતે ચંતામણરાવ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં જે રીતે ઠરાવ્યું છે તે મુજબ, “વાજબી પ્રતિબંધ” શબ્દપ્રયોગનો અર્થ એવો થાય છે કે કોઈ વ્યક્તિને તેના અધિકારના ઉપભોગમાં મૂકવામાં આવેલ મર્યાદા મનસ્વી કે અતિશય સ્વરૂપની, અને જાહેર હિત માટે જે આવશ્યક હોય તેનાથી વધારાની, હોવી જોઈએ નહીં. જે કાયદેસર જોગવાઈ અધિકાર પર મનસ્વી રીતે અથવા અતિશય પ્રમાણમાં અતિક્રમણ કરે છે, તેને વાજબીપણાનો ગુણ ધરાવતી કહી શકાય નહીં અને જ્યાં સુધી તે અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(જી) માં બાંધધરી આપવામાં આવેલી સ્વતંત્રતા અને અનુચ્છેદ ૧૯ ની ઉપકલમ (૬) દ્વારા અનુમતિ આપવામાં આવેલા સામાજિક નિયંત્રણ વચ્ચે યોગ્ય સંતુલન સ્થાપિત કરતી ન હોય, ત્યાં સુધી તે ગુણથી રહિત હોવાનું માનવું પડે.

૩૩. ઓમ કુમાર (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ ચુક્તિપૂર્ણતાના માપદંડ પર કોઈ જોગવાઈની માન્યતાનું નિર્ધારણ કરતી વખતે સમપ્રમાણતાના સિદ્ધાંતની લાગુ પડતાને માન્યતા આપી હતી. નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

“૫૩. હવે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૯(૨) થી (૬) હેઠળ, મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓ પરના પ્રતિબંધો માત્ર વિધાન દ્વારા જ લાદી શકાય. જ્યાં એવો વિધાન કરવામાં આવ્યો હોય અને પ્રતિબંધો ચુક્તિસંગત હોય, છતાં, જો સંબંધિત અધિનિયમે વ્યક્તિગત પરિસ્થિતિઓમાં પ્રતિબંધો લાદતી વખતે

વહીવટી સત્તાધિકારીઓને સત્તા અથવા વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરવાની પરવાનગી આપી હોય, ત્યારે વારંવાર એવો પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે પ્રતિબંધ લાદવા બાબતે વહીવટકર્તાએ ખોટી પસંદગી તો કરી નથી ને, અથવા વહીવટકર્તાએ મૂળભૂત અધિકાર અને પ્રતિબંધની આવશ્યકતા વચ્ચે યોગ્ય સંતુલન જાળવ્યું નથી કે કેમ, અથવા તેણે પ્રતિબંધોમાંથી સૌથી ઓછો પ્રતિબંધ અથવા પ્રતિબંધનું ચુકિતસંગત પ્રમાણ લાધું છે કે કેમ, વગેરે. આવા કેસોમાં, અમારા મતે, અમારા દેશમાં વહીવટી કાર્યવાહીનું પરીક્ષણ ‘પ્રમાણસરતા’ના સિદ્ધાંત પર થવું જોઈએ, જેમ કે મુખ્ય વિધાનના મામલે કરવામાં આવે છે. હકીકતમાં, અમારી અદાલતો દ્વારા આવું કરવામાં આવી રહ્યું છે.

૩૪. કલ્પનાની કોઈપણ હદે, નિયમ ૮ના ઉપનિયમ (૩એ) હેઠળ લાદવામાં આવેલ પ્રતિબંધ, જેટલા પ્રમાણમાં તે કોઈ ચુકવણીમાં ત્રુટિ કરનારને, ત્રુટિની માત્રા, સ્વરૂપ અને કારણની પરવા કર્યા વિના, પોતાની ખાતામાં જમા સેન્ડવેટ ક્રેડિટનો લાભ લીધા વગર ઉત્પાદન શુલ્ક ચૂકવવા માટે બાધ્ય બનાવે છે, તેને ચુકિતસંગત પ્રતિબંધ ગણાવી શકાય નહીં. તે એવી કઠોર પરિસ્થિતિ અને એટલી અનિચ્છનીય સ્થિતિ સર્જે છે કે જેમાં આર્થિક સંકટના ભવરમાં સપડાયેલ કોઈ આકલનપાત્ર માટે પોતાની નાણાકીય મુશ્કેલીઓમાંથી બહાર નીકળવું પ્રાયઃ અશક્ય બની જાય. આ તો એ વાતથી પણ પર છે કે તે સંપૂર્ણપણે અચુકિતસંગત, અવિવેકી અને મનસ્વી છે અને તેથી, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે. તે તેને પોતાની તરફથી પહેલેથી જ ચૂકવવામાં આવેલ શુલ્કની જમા રકમનો લાભ લેવા અટકાવે છે. તે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૯(૧)

(જી) હેઠળ ખાતરી આપવામાં આવેલ તેના વેપાર અથવા વ્યવસાય ચલાવવાના અધિકાર પર પણ ગંભીર પ્રહાર કરે છે. તેથી, આ બંને આધાર પર નિયમ ૮ના ઉપનિયમ (૩એ) નો તે ભાગ ટકી શકતો નથી.

૩૫. આ પરિસ્થિતિને થોડા ભિન્ન દ્રષ્ટિકોણથી પણ જોવી શક્ય છે. ઉપનિયમ (૩એ) ની જોગવાઈઓ હોય કે ન હોય, નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩) મુજબ ચૂકમાં ગયેલા સમયગાળા માટે વ્યાજ ચૂકવવાની જવાબદારી ચાલુ જ રહે છે. ઉપનિયમ (૩એ) મૂળભૂત રીતે કડક વસૂલાત માટેની એક યાંત્રિક વ્યવસ્થા છે અને જ્યાં સુધી આ યાંત્રિક વ્યવસ્થાનો પોતાનો જ ભંગ ન થાય ત્યાં સુધી તે કોઈ નવી જવાબદારી ઊભી કરતી નથી. આવી વ્યવસ્થામાં શુલ્કની ચુકવણી માટે સેન્ડેટ જમા સુવિધા પાછી ખેંચવાની જોગવાઈ કરવી દંડ લાદવા સમકક્ષ બની જાય છે. ચૂક કરનાર આકારણીધારકને તમામ કન્સાઈનમેન્ટ્સ શુલ્કની ચુકવણી કરીને જ છોડાવવા આગ્રહ કરવો સંપૂર્ણપણે કાયદેસર પગલું ગણાય. પરંતુ તે એવો આગ્રહ કરવો કે તેણે એવું શુલ્ક સેન્ડેટ જમાનો ઉપયોગ કર્યા વિના જ ચૂકવવું જોઈએ, જ્યારે તે તો તેના દ્વારા વિવિધ આદાન પર અગાઉથી જ ચૂકવાયેલ શુલ્ક સિવાય બીજું કંઈ નથી, તે હાંસલ કરવા માંગવામાં આવેલા હેતુની સરખામણીએ અત્યંત કઠોર અને અસંગત મર્યાદા ગણાય; તેથી તેને સંપૂર્ણપણે મનસ્વી અને અયોગ્ય ગણાવી રાખવી જ જોઈએ. આપણે યાદ કરી શકીએ કે, પ્રતિનિધિ વિધાનમંડળે પોતાની વિવેકબુદ્ધિ મુજબ હવે આ સમગ્ર યાંત્રિક વ્યવસ્થા દૂર કરી દીધી છે અને તેના બદલે શુલ્કની વિલંબિત ચુકવણી પર દર મહિને ૧% ના દરે દંડની જોગવાઈ કરી છે.

૩૬. પરિણામે, મૂલ્યાંકનધારક બાકી રહેલી રકમ વ્યાજ સહિત ચૂકવી નાંખે ત્યાં સુધી સેન્ડેટ જમા લાભનો ઉપયોગ કર્યા વિના શુલ્કની ચુકવણી કરવા અંગે નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩એ) માં સમાયેલ શરત અસંવિધાનિક જાહેર કરવામાં આવે છે. તેથી, કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩એ) નો “સેન્ડેટ જમા લાભનો ઉપયોગ કર્યા વિના” એવો ભાગ અમાન્ય ઠરાવવામાં આવશે.

૩૭. વર્તમાન કેસમાં, અરજદારની વધુ એક અરજ નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ તા. ૨૭.૨.૨૦૦૮ના રોજ પસાર કરેલો આદેશ રદ કરવા અંગેની છે. પરંતુ, આ અરજ મંજૂર કરી શકાય તેમ નથી. તે માટે નીચે જણાવેલ કારણો જવાબદાર છે.

૩૮. નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીના આદેશ વિરુદ્ધ, અરજદારને કેન્દ્રીય આબકારી અધિનિયમ, ૧૯૪૪ ની કલમ ૩૫ મુજબ કમિશનર સમક્ષ અપીલ કરવાનો વૈધાનિક હક હતો. આવી અપીલ આદેશના સંદેશાવ્યવહારની તારીખથી સાઠ દિવસની અંદર દાખલ કરવાની હતી. અરજદારને આવી અપીલ રજૂ કરવામાં અટકાવનાર પૂરતા કારણ અંગે સંતોષ પામ્યે, કમિશનરને વધુમાં વધુ ૩૦ દિવસ સુધીના વિલંબને માફ કરવાની સત્તા હતી. નિર્વિવાદ રીતે, મર્યાદા અવધિ સમાપ્ત થયા પછી ૧૭૩ દિવસ બાદ અપીલ રજૂ કરવામાં આવી હતી. તેથી, કમિશનર વિલંબ માફ કરી શકતા નહોતા અને યોગ્ય રીતે તેમણે વિલંબ માફ કર્યો નહોતો. ત્યારબાદ ફરીથી, કમિશનરના આવા આદેશ સામે અરજદાર ત્રણ વર્ષના વધુ વિલંબ સાથે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ગયો. ટ્રિબ્યુનલ વિલંબના કારણોથી સંતોષ પામ્યું નહોતું અને તેવું પણ માન્યું હતું કે કોઈપણ સ્થિતિમાં, કમિશનરનો આદેશ

કાયદેસર હોવાથી, ભલે વિલંબ માફ કરવામાં આવે, તો પણ અરજદારને કોઈ રાહત આપી શકાય તેમ નહોતી. હવે જો અમે અરજદારે માંગેલી અરજ મુજબ રાહત આપીએ, તો અમે કમિશનર સમક્ષની સમગ્ર અપીલ વ્યવસ્થા અને ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની વધુ અપીલની વ્યવસ્થાને નિષ્ફળ બનાવતાં થઈએ. કમિશનર સમક્ષની પ્રથમ અપીલ માટે કડક સમયમર્યાદા નિર્ધારિત છે અને મર્યાદા અવધિ પૂર્ણ થયા પછી ૩૦ દિવસથી આગળ કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં તે રજૂ કરી શકાતી નથી. વિધાનમંડળે પોતાની પ્રજ્ઞા મુજબ, કમિશનરની વિલંબ માફ કરવાની સત્તાને કલમમાં નિર્ધારિત વધુમાં વધુ અવધિ સુધી મર્યાદિત રાખી છે. એક વખત અરજદાર કમિશનર સમક્ષના પોતાના પ્રયાસમાં નિષ્ફળ ગયો અને ત્યારબાદ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પણ નિષ્ફળ ગયો હોય, ત્યારે હવે સીધા વડી અદાલત સમક્ષ અરજદારની પડકાર અરજ સ્વીકારીને આવી વૈધાનિક જોગવાઈને નિર્ણય બનાવી શકાય નહીં. તેથી, અરજદારની બીજી અરજ અંગે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, તે નામંજૂર કરવામાં આવે છે. તેમ છતાં, નિયમ ૮ ના ઉપનિયમ (૩એ) ના એક ભાગને અમાન્ય જાહેર કરવાના અમારા ઘોષણાપત્રનો અરજદારની વિવિધ તબક્કાઓએ બાકી રહેલી અન્ય કાર્યવાહી પર કોઈ અસર થશે નહીં.

૩૯. પરિણામે, અરજીનો તે મુજબ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

૪૦. વિભાગ તરફથી વકીલ શ્રી રવાણીની વિનંતિ પર, આ ચૂકાદાની અમલવારી તા. ૧૫મી જાન્યુઆરી ૨૦૧૫ સુધી સ્થગિત રાખવામાં આવે છે.

(અકિલ કુરેશી, ન્યાયમૂર્તિ)

(વિપુલ એમ. પંચોલી, ન્યાયમૂર્તિ)

(વીજેએન)

Translation of this judgment is provided by M/s Hyperlink E-
Solutions Pvt. Ltd.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.